# איכה

## עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.
פירוש רש״י: The Metsudah Five Megillot, Lakewood, N.J., 2001 (CC-BY), באדיבות ספריא.
הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.
geulaquiz.com

# פרק א׳

**א׳ אֵיכָה | יָשְׁבָה בָדָד הָעִיר־רַבָּתִי עָם הָיְתָה כְּאַלְמָנָה רַבָּתִי בַגּוֹיִם שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת הָיְתָה לָמַס: {ס}**

**אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד.** יִרְמְיָה כָּתַב סֵפֶר קִינוֹת, הִיא הַמְּגִלָּה אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוֹיָקִים עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הָאָח, וְהָיוּ בָהּ שָׁלֹשׁ אָלֶ״ף בֵּיתוֹ״ת: ״אֵיכָה יָשְׁבָה״, ״אֵיכָה יָעִיב״, ״אֵיכָה יוּעַם״. שׁוּב הוֹסִיף עָלָיו ״אֲנִי הַגֶּבֶר״ שֶׁהוּא שָׁלֹשׁ אָלֶ״ף בֵּיתוֹ״ת, שֶׁנֶּאֱמַר, ״וְעוֹד נוֹסַף עֲלֵיהֶם דְּבָרִים רַבִּים כָּהֵמָּה״, שָׁלֹשׁ כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ:

**בָדָד.** גַּלְמוּד מִיּוֹשְׁבֶיהָ:

**רַבָּתִי עָם.** יו״ד יִתֵּרָה, כְּמוֹ ״רַבַּת עָם״, שֶׁהָיְתָה עַמָּהּ רַב. יֵ״שׁ מְדָרְשֵׁי אַגָּדָה הַרְבֵּה, וַאֲנִי בָאתִי לְפָרֵשׁ לְשׁוֹן הַמִּקְרָא כְּמַשְׁמָעוֹ:

**הָיְתָה כְּאַלְמָנָה.** וְלֹא אַלְמָנָה מַמָּשׁ, אֶלָּא כְּאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם וְדַעְתּוֹ לַחֲזוֹר אֵצְלָהּ:

**ב׳ בָּכוֹ תִבְכֶּה בַּלַּיְלָה וְדִמְעָתָהּ עַל לֶחֱיָהּ אֵין־לָהּ מְנַחֵם מִכָּל־אֹהֲבֶיהָ כָּל־רֵעֶיהָ בָּגְדוּ בָהּ הָיוּ לָהּ לְאֹיְבִים: {ס}**

**בָּכוֹ תִבְכֶּה.** שְׁתֵּי בְכִיּוֹת עַל שְׁתֵּי חֻרְבָּנִין:

**בַּלַּיְלָה.** שֶׁהַמִּקְדָּשׁ נִשְׂרַף בַּלַּיְלָה, דְּאָמַר מַר ״לְעֵת עֶרֶב הִצִּיתוּ בוֹ אֶת הָאוּר״. דָּבָר אַחֵר: ״בַּלַּיְלָה״, לַיְלָה שֶׁל בְּכִיַּת מְרַגְּלִים בְּתִשְׁעָה בְאָב גְּרָמָה לָהֶם. דָּבָר אַחֵר: ״בַּלַּיְלָה״, שֶׁכָּל הַבּוֹכֶה בַּלַּיְלָה, הַשּׁוֹמֵעַ קוֹלוֹ בּוֹכֶה עִמּוֹ:

**וְדִמְעָתָהּ עַל לֶחֱיָהּ.** מִתּוֹךְ שֶׁהִיא בּוֹכָה תָּמִיד:

**כָּל רֵעֶיהָ.** אוֹהֲבֶיהָ:

**ג׳ גָּלְתָה יְהוּדָה מֵעֹנִי וּמֵרֹב עֲבֹדָה הִיא יָשְׁבָה בַגּוֹיִם לֹא מָצְאָה מָנוֹחַ כָּל־רֹדְפֶיהָ הִשִּׂיגוּהָ בֵּין הַמְּצָרִים: {ס}**

**גָּלְתָה יְהוּדָה.** מֵאַרְצָהּ:

**מֵעֹנִי.** מֵחֲמַת עֹנִי:

**וּמֵרֹב עֲבֹדָה.** שֶׁהִכְבִּידוּ עָלֶיהָ כַּשְׁדִּים:

**הִיא יָשְׁבָה בַגּוֹיִם.** וּבַמָּקוֹם שֶׁגָּלְתָה וְיָשְׁבָה שָׁם, לֹא מָצְאָה מָנוֹחַ:

**בֵּין הַמְּצָרִים.** שֶׁיֵּשׁ גֹּבַהּ מִכָּאן וּמִכָּאן וְאֵין מָקוֹם לָנוּס:

**הַמְּצָרִים.** גְּבוּלִים שֶׁל שָׂדֶה וָכֶרֶם. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה, בֵּין שִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז לְתִשְׁעָה בְאָב:

**ד׳ דַּרְכֵי צִיּוֹן אֲבֵלוֹת מִבְּלִי בָּאֵי מוֹעֵד כָּל־שְׁעָרֶיהָ שׁוֹמֵמִין כֹּהֲנֶיהָ נֶאֱנָחִים בְּתוּלֹתֶיהָ נוּגוֹת וְהִיא מַר־לָהּ: {ס}**

**בָּאֵי מוֹעֵד.** עוֹלֵי רְגָלִים:

**נוּגוֹת.** לְשׁוֹן יָגוֹן וְאֵין שׂוֹרֵשׁ בַּתֵּבָה אֶלָּא הִגִּימֶ״ל לְבַדָּהּ:

**ה׳ הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ אֹיְבֶיהָ שָׁלוּ כִּי־יְהוָה הוֹגָהּ עַל רֹב־פְּשָׁעֶיהָ עוֹלָלֶיהָ הָלְכוּ שְׁבִי לִפְנֵי־צָר: {ס}**

**שָׁלוּ.** יוֹשְׁבִים בְּשַׁלְוָה:

**הוֹגָהּ.** הִדְאִיבָהּ, וְהוּא לְשׁוֹן יָגוֹן:

**ו׳ וַיֵּצֵא (מן בת) [מִבַּת־]צִיּוֹן כָּל־הֲדָרָהּ הָיוּ שָׂרֶיהָ כְּאַיָּלִים לֹא־מָצְאוּ מִרְעֶה וַיֵּלְכוּ בְלֹא־כֹחַ לִפְנֵי רוֹדֵף: {ס}**

**כְּאַיָּלִים לֹא מָצְאוּ מִרְעֶה.** כְּאַיָּלִים אֲשֶׁר לֹא מָצְאוּ מִרְעֶה, שֶׁאֵין לָהֶם כֹּחַ לִבְרֹחַ, שֶׁהֶחֱלַשׁ כֹּחָם בָּרָעָב:

**לִפְנֵי רוֹדֵף.** כָּל ״רוֹדֵף״ שֶׁבַּמִּקְרָא חָסֵר, וְזֶה מָלֵא, שֶׁנִּרְדְּפוּ רְדִיפָה שְׁלֵמָה עַל כֵּן יָסַד הַפַּיָּט, ״מָלֵא רַדַּפְתִּי וְחָסְרָה שְׁנַת גְּאוּלַי״. ״שְׁנַת גְּאֻלַּי בָּאָה״ חָסֵר כְּתִיב:

**ז׳ זָכְרָה יְרוּשָׁלַם יְמֵי עָנְיָהּ וּמְרוּדֶיהָ כֹּל מַחֲמַדֶּיהָ אֲשֶׁר הָיוּ מִימֵי קֶדֶם בִּנְפֹל עַמָּהּ בְּיַד־צָר וְאֵין עוֹזֵר לָהּ רָאוּהָ צָרִים שָׂחֲקוּ עַל מִשְׁבַּתָּהּ: {ס}**

**זָכְרָה יְרוּשָׁלַם.** בְּגָלוּתָהּ:

**יְמֵי עָנְיָהּ.** יְמֵי חָרְבָּנָהּ שֶׁהֵבִיאָה לִידֵי עֹנִי:

**וּמְרוּדֶיהָ.** הֵיא לְשׁוֹן צַעַר, כְּמוֹ "וְיָרַדְתִּי עַל הֶהָרִים", "אָרִיד בְּשִׂיחִי וְאֶהִימָה":

**כֹּל מַחֲמַדֶּיהָ.** וְזָכְרָה כָּל טוּב מַחֲמַדֶּיהָ שֶׁמִּימֵי קֶדֶם:

**שָׂחֲקוּ עַל מִשְׁבַּתָּהּ.** שָׂמְחוּ עַל שְׁבִיתַת מְשׂוֹשָׂהּ, חַגָּהּ, חָדְשָׁהּ וְשַׁבַּתָּהּ וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה דּוֹרְשׁוֹ בְּלָשׁוֹן אַחֵר, שֶׁהָיוּ שׁוֹבְתִין בַּגּוֹלָה בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים וְשׂוֹמְטִים בְּשָׁבִיעִית, וְהָיוּ הָעַכּוּ"ם מְשַׂחֲקִים עֲלֵיהֶם וְאוֹמְרִים "שׁוֹטִים, בְּאַרְצָכֶם לֹא שְׁמַטְתֶּם, וַעֲכְשָׁיו בַּגּוֹלָה תִּשְׁמְטוּ? בְּאַרְצָכֶם לֹא שְׁמַרְתֶּם, וְעַכְשָׁיו בַּגּוֹלָה תִּשְׁמְרוּן?":

**ח׳** חֵטְא חָטְאָה יְרוּשָׁלַם עַל־כֵּן לְנִידָה הָיָתָה כָּל־מְכַבְּדֶיהָ הִזִּילוּהָ כִּי־רָאוּ עֶרְוָתָהּ גַּם־הִיא נֶאֶנְחָה וַתָּשָׁב אָחוֹר: {ס}

**לְנִידָה.** לְגוֹלָה, לְשׁוֹן "נָע וָנָד", אישמוב"ר בְּלַע"ז:

**עֶרְוָתָהּ.** קְלוֹנָהּ:

**נֶאֱנְחָה.** לְשׁוֹן נִפְעָלָה, שושפיר"ר בְּלַע"ז. "שָׁמְעוּ כִּי נֶאֱנָחָה אָנִי" הוּא שָׁם דָּבָר, שושפוריר"א בְּלַע"ז:

**ט׳** טֻמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ לֹא זָכְרָה אַחֲרִיתָהּ וַתֵּרֶד פְּלָאִים אֵין מְנַחֵם לָהּ רְאֵה יְהוָה אֶת־עָנְיִי כִּי הִגְדִּיל אוֹיֵב: {ס}

**טֻמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ.** לְשׁוֹן גְּנַאי הוּא. דַּם נִדּוּתָהּ נִכָּר בְּשׁוּלֵי בְּגָדֶיהָ. כְּלוֹמַר, חֲטאוֹתֶיהָ גְּלוּיִין. הַרְבֵּה עֲשָׂאָתַן בְּגָלוּי:

**לֹא זָכְרָה אַחֲרִיתָהּ.** כְּשֶׁהָיוּ חוֹטְאִין, לֹא נָתְנוּ לֵב מַה תִּהְיֶה אַחֲרִיתָן, לְפִיכָךְ, "וַתֵּרֶד פְּלָאִים". יְרִידָתָהּ נִפְלֵאת פְּלָאִים הַרְבֵּה, שֶׁהַכֹּל מַפְלִיאִים שֶׁאֵירַע לָהּ מַה שֶּׁלֹּא אֵירַע לְכָל עִיר:

**י׳** יָדוֹ פָּרַשׂ צָר עַל כָּל־מַחֲמַדֶּיהָ כִּי־רָאֲתָה גוֹיִם בָּאוּ מִקְדָּשָׁהּ אֲשֶׁר צִוִּיתָה לֹא־יָבֹאוּ בַקָּהָל לָךְ: {ס}

**יָדוֹ פָּרַשׂ צָר.** עַמּוֹן וּמוֹאָב:

**עַל כָּל מַחֲמַדֶּיהָ.** סִפְרֵי תּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם "הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב". הַכֹּל נִפְנוּ לָבוֹז כֶּסֶף וְזָהָב, וְהֵם נִפְנִים עַל סִפְרֵי תּוֹרוֹת כְּדֵי לִשְׂרָפָם, לְפִי שֶׁכָּתוּב בָּהֶם "לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וְגוֹ'": אֲשֶׁר צִוִּיתָה

**לֹא יָבֹאוּ בַקָּהָל לָךְ.** אֵלּוּ עַמּוֹן וּמוֹאָב:

**י״א** כָּל־עַמָּהּ נֶאֱנָחִים מְבַקְשִׁים לֶחֶם נָתְנוּ (מחמודיהם) [מַחֲמַדֵּיהֶם] בְּאֹכֶל לְהָשִׁיב נָפֶשׁ רְאֵה יְהוָה וְהַבִּיטָה כִּי הָיְיתִי זוֹלֵלָה: {ס}

**י״ב** לוֹא אֲלֵיכֶם כָּל־עֹבְרֵי דָּרֶךְ הַבִּיטוּ וּרְאוּ אִם־יֶשׁ מַכְאוֹב כְּמַכְאֹבִי אֲשֶׁר עוֹלַל לִי אֲשֶׁר הוֹגָה יְהוָה בְּיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ: {ס}

**לוֹא אֲלֵיכֶם.** לֹא תִּהֵא כַּצָּרָה הַזֹּאת עוֹד לְכָל עוֹבְרֵי עַל דָּת. אָמְרוּ חֲכָמִים, מִכַּאן לְקוּבְלָנָא מִן הַתּוֹרָה. רְאוּ מֶה עָשָׂה לִי. "הַבִּיטוּ וּרְאוּ וְגוֹ'":

**אֲשֶׁר עוֹלַל לִי.** אֲשֶׁר נַעֲשָׂה לִי:

**אֲשֶׁר הוֹגָה ה׳.** אוֹתִי בְּיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ. גַּם זֶה לְשׁוֹן יָגוֹן:

**י״ג** מִמָּרוֹם שָׁלַח־אֵשׁ בְּעַצְמֹתַי וַיִּרְדֶּנָּה פָּרַשׂ רֶשֶׁת לְרַגְלַי הֱשִׁיבַנִי אָחוֹר נְתָנַנִי שְׁמֵמָה כָּל־הַיּוֹם דָּוָה: {ס}

**וַיִּרְדֶּנָּה.** וַיֵּרֶד אוֹתָהּ, וַיִּשְׁבֹּר אוֹתָהּ עַל יְדֵי רִדּוּי וְיִסּוּרִין, לָכֵן הַנּוּ"ן דְּגוּשָׁה, לְפָתְרוֹ בְּלָשׁוֹן יְחִידִית, כְּמוֹ יַעֲשָׂנָּה, יְכַרְסְמֶנָּה, יִרְעֶנָּה, שֶׁהָעָצֶם לְשׁוֹן נְקֵבָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת". שִׁבֵּר כָּל אַחַת וְאַחַת. דָּבָר אַחֵר: "וַיִּרְדֶּנָּה" כְּמוֹ "וַיִּרְדְּהוּ אֶל כַּפָּיו". הֵרִיק אֶת הַמּוֹחַ, גּוֹרֵר וְרוֹדֶה הַמּוֹחַ מִתּוֹכוֹ:

**י״ד** נִשְׁקַד עֹל פְּשָׁעַי בְּיָדוֹ יִשְׂתָּרְגוּ עָלוּ עַל־צַוָּארִי הִכְשִׁיל כֹּחִי נְתָנַנִי אֲדֹנָי בִּידֵי לֹא־אוּכַל קוּם: {ס}

**נִשְׁקַד עֹל פְּשָׁעַי בְּיָדוֹ.** אֵין לְתֵבָה זוּ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא וּבְלָשׁוֹן אֲרַמִּי שֶׁל פְּסִיקְתָּא קוֹרִין לְדָרְבָּן מַסְקָרָא, מַלְמַד הַבָּקָר. וְאוֹמֵר אֲנִי, "נִשְׁקַד" פיינטרינ"ט בְּלַע"ז. נְקֻדִּים, מְנֻמָּרִים וּמְסֻמָּנִים הָיוּ פְּשָׁעַי בְּיָדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזָכְרוֹן. לֹא נִשְׁכַּח מִנְיָנָם וְתַשְׁלוּמֵיהֶם:

**יִשְׂתָּרְגוּ.** נֶעֱשׂוּ קְלִיעוֹת קְלִיעוֹת וְעָלוּ עַל צַוָּארִי, לְשׁוֹן מִשְׁנָה, אֵין מְסָרְגִין אֶת הַמִּטּוֹת:

ט״ו סֶלָה כָּל־אַבִּירַי | אַדֹנָי֨ בִּקְרִבִּ֜י קֶ֗רֶא עָלַ֥י מוֹעֵ֑ד לִשְׁבֹּ֥ר בַּחוּרַ֗י גַּ֣ת דָּ֭רַךְ אֲדֹנָ֣י לִבְתוּלַ֖ת בַּת־יְהוּדָֽה׃ {ס}

**סֶלָה.** רַמַס וְרַפַּס, לְשׁוֹן ״סֹלּוּ סֹלּוּ הַמְסִלָּה״׃

**קֶרֶא עָלַי מוֹעֵד.** יְעִידַת גְּיָסוֹת לָבֹא עָלָי. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ מַה שָּׁדָרְשׁוּ. תַּמּוּז דְּהַהִיא שַׁתָּא מְלוּיֵי מַלְיוּהָ, שֶׁל שָׁנָה שְׁנִיָּה לְצֵאתָם מִמִּצְרַיִם. לְכָךְ, אִירַע חֻרְבָּנָן שֶׁל מְרַגְּלִים לֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב, שֶׁעָלֶיהָ הֻקְבְּעָה בְּכִיָּתָן לְדוֹרוֹת׃

**גַּת דָּרַךְ.** לְשׁוֹן חֲרֵגָה, כְּמוֹ ״פּוּרָה דָּרַכְתִּי לְבַדִּי״. כְּדוֹרֵךְ עֲנָבִים לְהוֹצִיא יֵינָם, כַּךְ רָמַס הַנְּשִׁים לְהוֹצִיא דָּמָם׃

ט״ז עַל־אֵלֶּה | אֲנִי֙ בוֹכִיָּ֔ה עֵינִ֖י | עֵינִ֣י יֹרְדָ֔ה מַ֖יִם כִּֽי־רָחַ֣ק מִמֶּ֔נִּי מְנַחֵ֖ם מֵשִׁ֣יב נַפְשִׁ֑י הָיָ֤ו בָנַי֙ שׁוֹמֵמִ֔ים כִּ֥י גָבַ֖ר אוֹיֵֽב׃ {ס}

**עֵינִי עֵינִי.** כְּלוֹמַר, תָּמִיד עֵינִי יוֹרְדָה מַיִם. כֵּפֶל הַלָּשׁוֹן מְלַמֵּד שֶׁאֵין הַפּוּגוֹת׃

י״ז פָּרְשָׂ֤ה צִיּוֹן֙ בְּיָדֶ֔יהָ אֵ֥ין מְנַחֵ֖ם לָ֑הּ צִוָּ֤ה יְהוָה֙ לְיַעֲקֹ֔ב סְבִיבָ֖יו צָרָ֑יו הָיְתָ֤ה יְרוּשָׁלַ֙͏ִם֙ לְנִדָּ֔ה בֵּינֵיהֶֽם׃ {ס}

**פָּרְשָׂה צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ.** כְּמוֹ ״וּפֵרַשׂ יָדָיו בְּקִרְבּוֹ״, כְּאָדָם הַמּוֹלִיךְ יָדָיו, מוֹלִיכָם וּמְבִיאָם וּמְצַטְעֵר בָּהֶם. דָּבָר אַחֵר: ״פָּרְשָׂה צִיּוֹן״ לְשׁוֹן שְׁבִירָה, כְּמוֹ ״פּוֹרֵשׂ אֵין לָהֶם״, ״וְלֹא יִפְרְסוּ לָהֶם עַל אֵבֶל, לְנַחֲמוֹ עַל מֵת״: כַּף חִבְּרוֹ מְנַחֵם. וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה, ״פְּרוּסָה קַיֶּמֶת״. וּמַשְׁמָעוֹ, כָּאָדָם הַמִּצְטַעֵר שֶׁחוֹבֵק אֶת יָדָיו וּמְשַׁבְּרָם. תּוֹסֶפֶת מָצָאתִי: צִוָּה ה׳ לְיַעֲקֹב

**סְבִיבָיו צָרָיו.** צִוָּה עַל יַעֲקֹב שֶׁיִּהְיוּ צָרָיו סְבִיבָיו. אַף כְּשֶׁגָּלוּ לְבָבֶל וּלְאַשּׁוּר, הֻגְלָה סַנְחֵרִיב אֶת אוֹיְבֵיהֶם, עַמּוֹן וּמוֹאָב, וְהוֹשִׁיבָם אֶצְלֵיהֶם, וְהֵם מְקַנְּתְרִים אוֹתָם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין: הוּמַנְיָא אִיקָּא בְּבָבֶל, כֻּלָּהּ דְּעַמּוֹנָאֵי׃

**לְנִדָּה.** לְרִחוּק, לָבוּז׃

י״ח צַדִּ֥יק הוּא֙ יְהוָ֔ה כִּ֥י פִ֖יהוּ מָרִ֣יתִי שִׁמְעוּ־נָ֥א כָל־[הָעַמִּים] (עמים) וְרְא֖וּ מַכְאֹבִ֑י בְּתוּלֹתַ֥י וּבַחוּרַ֖י הָלְכ֥וּ בַשֶּֽׁבִי׃ {ס}

י״ט קָרָ֣אתִי לְמְאַהֲבַ֔י הֵ֖מָּה רִמּ֑וּנִי כֹּהֲנַ֤י וּזְקֵנַי֙ בָּעִ֣יר גָּוָ֔עוּ כִּֽי־בִקְשׁ֥וּ אֹכֶל֙ לָמ֣וֹ וְיָשִׁ֖יבוּ אֶת־נַפְשָֽׁם׃ {ס}

**קָרָאתִי לְמְאַהֲבַי.** לְאוֹתָם שֶׁמַּרְאִים עַצְמָם כְּאוֹהֲבִים׃

**הֵמָּה רִמּוּנִי.** כְּגוֹן בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל שֶׁהָיוּ יוֹצְאִים לִקְרַאת הַגּוֹלִים כְּשֶׁהָיוּ הַשַּׁבָּאִים מוֹלִיכִים אוֹתָם דֶּרֶךְ עֲלֵיהֶם וּמַרְאִים אֶת עַצְמָם כְּאִלּוּ מְרַחֲמִים עֲלֵיהֶם, וְהָיוּ מוֹצִיאִים לָהֶם מֵינֵי מְלוּחִים וְנוֹדוֹת נְפוּחִים כְּסָבוּרִים שֶׁהוּא יַיִן, וְאוֹכְלִים וּצְמֵאִים וְרוֹצִים לִשְׁתּוֹת, וּכְשֶׁמַּתִּיר הַנּוֹד בְּשִׁנָּיו, הָיְתָה הָרוּחַ נִכְנֶסֶת בְּמֵעָיו וְהוּא מֵת. וְהוּא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב ״בַּיַּעַר בַּעֲרַב תָּלִינוּ וְגוֹ׳״, ״לִקְרַאת צָמֵא הֵתָיוּ מָיִם יֹשְׁבֵי אֶרֶץ תֵּימָא בְּלַחְמוֹ קִדְּמוּ נוֹדֵד״׃

**וְיָשִׁיבוּ אֶת נַפְשָׁם.** כְּדֵי שֶׁיָּשִׁיבוּ אֶת נַפְשָׁם׃

כ׳ רְאֵ֤ה יְהוָה֙ כִּֽי־צַר־לִ֔י מֵעַ֥י חֳמַרְמָר֖וּ נֶהְפַּ֣ךְ לִבִּ֑י בְּקִרְבִּ֗י כִּ֤י מָרֹ֙ו מָרִ֣יתִי מִח֔וּץ שִׁכְּלָ֥ה־חֶ֖רֶב בַּבַּ֥יִת כַּמָּֽוֶת׃ {ס}

**חֳמַרְמָרוּ.** כַּזּוּט, וְיֵשׁ כְּזֶה בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: נָפְלָה לְאוּר, וְנֶחְמְרוּ בְּנֵי מֵעֶיהָ׃

**בַּבַּיִת כַּמָּוֶת.** בְּתוֹךְ הַבַּיִת הָיְתָה אֵימַת שֵׁדִים וּמַזִּיקִים וּמַלְאֲכֵי מָוֶת, וּמִחוּץ חֶרֶב הָאוֹיֵב מְשַׁכָּלֶת׃

כ״א שָׁמְע֣וּ כִּֽי־נֶאֱנָחָ֔ה אָנִ֖י אֵ֣ין מְנַחֵ֣ם לִ֑י כָּל־אֹיְבַ֙י֙ שָׁמְע֣וּ רָעָתִ֔י שָׂשׂ֖וּ כִּֽי־אַתָּ֣ה עָשִׂ֑יתָ הֵבֵ֤אתָ יוֹם־קָרָ֙אתָ֙ וְיִהְי֣וּ כָמֹ֔נִי׃ {ס}

**כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ.** אַתָּה גָּרַמְתָּ לִי שֶׁהֵם שׂוֹנְאִים אוֹתִי, שֶׁהִבְדַּלְתַּנִי מִמַּאֲכָלָם וּמִמִּשְׁתֵּיהֶם וּמֵהִתְחַתֵּן בָּם. אִם נִתְחַתַּנְתִּי בָהֶם, הָיוּ מְרַחֲמִים עָלַי וְעַל בְּנֵי בְנוֹתֵיהֶם׃

**הֵבֵאתָ יוֹם קָרָאתָ.** הַלְוַאי וְהֵבֵאתָ עֲלֵיהֶם יוֹם הַמּוּעָד שֶׁקָּרָאתָ עָלַי׃

**וְיִהְיוּ כָמֹנִי.** בְּרָעָה׃

כ״ב תָּבֵ֤א כָל־רָעָתָם֙ לְפָנֶ֔יךָ וְעוֹלֵ֥ל לָמוֹ֙ כַּאֲשֶׁ֣ר עוֹלַ֔לְתָּ לִ֖י עַ֣ל כָּל־פְּשָׁעַ֑י כִּֽי־רַבּ֥וֹת אַנְחֹתַ֖י וְלִבִּ֥י דָוֶֽי׃ {פ}

**תָּבֵא כָל רָעָתָם לְפָנֶיךָ.** יִזָּכְרוּ וְיִפָּקְדוּ עֲוֹנוֹתָם לְפָנֶיךָ׃

**וְעוֹלֵל לָמוֹ.** וּפְעוֹל לָמוֹ, כְּמוֹ ״גַּם בְּמַעֲלָלָיו יִתְנַכָּר״, ״וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו״׃

# פרק ב׳

**א׳ אֵיכָה יָעִיב בְּאַפּוֹ | אֲדֹנָי אֶת־בַּת־צִיּוֹן הִשְׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶ֫רֶץ תִּפְאֶ֫רֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־זָכַר הֲדֹם־רַגְלָיו בְּיוֹם אַפּוֹ: {ס}**

**אֵיכָה יָעִיב.** יַאֲפִיל, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר ״וְהַשָּׁמַיִם הִתְקַדְּרוּ עָבִים״:

**מִשָּׁמַיִם אֶ֫רֶץ.** לְאַחַר שֶׁהִגְבִּיהָם עַד לַשָּׁמַיִם, הִשְׁלִיכָם לָאָרֶץ בְּבַת אַחַת וְלֹא מְעַט מְעַט; מֵאֵיגֶרֶא רַמָּא לְבֵירָא עַמִּיקְתָּא:

**הֲדֹם רַגְלָיו.** שֻׁרְפְּרַף מַרְגְּלוֹתָיו, וְזֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ:

**ב׳ בִּלַּע אֲדֹנָי (לֹא) [וְלֹא] חָמַל אֶת כָּל־נְאוֹת יַעֲקֹב הָרַס בְּעֶבְרָתוֹ מִבְצְרֵי בַת־יְהוּדָה הִגִּיעַ לָאָ֫רֶץ חִלַּל מַמְלָכָה וְשָׂרֶיהָ: {ס}**

**נְאוֹת יַעֲקֹב.** בָּתֵּי יַעֲקֹב, לְשׁוֹן נָוֶה:

**הִגִּיעַ לָאָ֫רֶץ.** הִשְׁפִּילָם לָאָרֶץ:

**חִלַּל מַמְלָכָה וְשָׂרֶיהָ.** אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ קְרוּיִים ״מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים״:

**וְשָׂרֶיהָ.** מִדְרַשׁ אַגָּדָה יֵשׁ: אֵלּוּ שָׂרִים שֶׁל מַעְלָה שֶׁהֶחֱלִיקָם. הַמְמַנֶּה עַל הָאוּר מְנָּה עַל הַמַּיִם, וְהֶחֱלִיק כָּל הַמְמֻנִּים, לְפִי שֶׁהָיוּ בְּרִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֲלֵי שֵׁם הַמְפֹרָשׁ וּבוֹטְחִים הֵם שֶׁיִּשְׁבִּיעוּ אֶת שָׂרֵי מַעְלָה לְהַצִּילָם מֵאֵשׁ וּמַיִם וּמֵחֶרֶב, וְעַכְשָׁיו, כְּשֶׁהָיָה מַשְׁבִּיעַ אֶת שַׂר הָאֵשׁ בְּשֵׁמוֹ, וְהוּא מֵשִׁיב: ״אֵין מֶמְשָׁלָה זוּ בְיָדִי״. וְכֵן כֻּלָּם:

**ג׳ גָּדַע בָּחֳרִי־אַף כָּל קֶ֫רֶן יִשְׂרָאֵל הֵשִׁיב אָחוֹר יְמִינוֹ מִפְּנֵי אוֹיֵב וַיִּבְעַר בְּיַעֲקֹב כְּאֵשׁ לָהָבָה אָכְלָה סָבִיב: {ס}**

**הֵשִׁיב אָחוֹר יְמִינוֹ.** הֵשִׁיב עַצְמוֹ כְּמֵשִׁיב אָחוֹר יְמִינוֹ מִלְּהִלָּחֵם בְּעַד בָּנָיו:

**ד׳ דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ כְּאוֹיֵב נִצַּב יְמִינוֹ כְּצָר וַיַּהֲרֹג כֹּל מַחֲמַדֵּי־עָיִן בְּאֹהֶל בַּת־צִיּוֹן שָׁפַךְ כָּאֵשׁ חֲמָתוֹ: {ס}**

**דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ.** לְפִי שֶׁכַּךְ דֶּרֶךְ דּוֹרְכֵי קֶשֶׁת שֶׁהֵם חֲזָקִים, לָשׂוּם רַגְלוֹ עֲלֵיהֶם כְּשֶׁהוּא כוֹפְפָם, לְכָךְ נִכְתַּב בִּלְשׁוֹן דְּרִיכָה:

**שָׁפַךְ כָּאֵשׁ חֲמָתוֹ.** כַּךְ חִבּוּר הַמִּלּוֹת, שֶׁפַךְ חֲמָתוֹ שֶׁהִיא כָּאֵשׁ. כִּי לֹא מָצִינוּ שְׁפִיכָה שֶׁל אֵשׁ אֶלָּא אֵצֶל חֵמָה, כְּדִכְתִיב ״שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ אֶל הַגּוֹיִם״:

**ה׳ הָיָה אֲדֹנָי | כְּאוֹיֵב בִּלַּע יִשְׂרָאֵל בִּלַּע כָּל־אַרְמְנוֹתֶ֫יהָ שִׁחֵת מִבְצָרָיו וַיֶּ֫רֶב בְּבַת־יְהוּדָה תַּאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה: {ס}**

**וַיֶּ֫רֶב בְּבַת יְהוּדָה.** הִרְבָּה בִּכְנֶסֶת יְהוּדָה:

**תַּאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה.** צַעַר וִילָלָה:

**וַיֶּ֫רֶב.** נָקוּד יו״ד פַּתָּ״ח קָטָן שֶׁהוּא לְשׁוֹן הִרְבָּה אֶת אֲחֵרִים. ״וַיֶּ֫רֶב הָעָם וַיַּעֲצְמוּ מְאֹד״ נָקוּד חִירִ״ק שֶׁהוּא לְשׁוֹן רָבָּה הוּא אֶת עַצְמוֹ. וְכֵן כָּל תֵּיבָה שֶׁפָּעַל שְׁלָמָה בְּהֵ״א, כְּגוֹן, פָּנָה, זָנָה, בָּכָה, כֵּן דַּרְכָּהּ לְשַׁמֵּשׁ כְּשֶׁהוּא מְחַסֵּר מִמֶּנָּה הֵ״א, כְּשֶׁהוּא מְדַבֵּר עַל עַצְמוֹ נָקוּד חִירִ״ק, כְּגוֹן, ״וַיִּפֶן פַּרְעֹה״. וּכְשֶׁהוּא מְדַבֵּר עַל אֲחֵרִים, נָקוּד פַּתָּ״ח קָטָן, כְּגוֹן, ״וַיִּפֶן זָנָב אֶל זָנָב״, ״וַיִּגֶל יְהוּדָה מֵעַל אַדְמָתוֹ״, ״וַיִּגֶל מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת יִשְׂרָאֵל אַשּׁוּרָה״:

**ו׳ וַיַּחְמֹס כַּגַּן שֻׂכּוֹ שִׁחֵת מֹעֲדוֹ שָׁכַח יְהוָה | בְּצִיּוֹן מוֹעֵד וְשַׁבָּת וַיִּנְאַץ בְּזַעַם־אַפּוֹ מֶ֫לֶךְ וְכֹהֵן: {ס}**

**וַיַּחְמֹס.** לְשׁוֹן כְּרִיתָה, וְכֵן: ״יַחְמֹס כַּגֶּפֶן״, נָחְמְסוּ עֲקֵבָיִךְ:

**כַּגַּן.** כְּמוֹ שֶׁגּוֹזְזִין יָרָקוֹת הַגִּנָּה:

**שֻׂכּוֹ.** מְעוֹנָתוֹ. ״שֻׂכּוֹ״ כְּתִיב, שֶׁשִּׁכֵּךְ חֲמָתוֹ עַל בָּנָיו בְּחָרְבַּן בֵּיתוֹ. כַּךְ נִדְרָשׁ בְּמִדְרַשׁ קִינוֹת:

**שִׁחֵת מוֹעֲדוֹ.** בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, שֶׁשָּׁם הָיָה נוֹעֵד לְבָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר ״וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם״:

**מֶ֫לֶךְ וְכֹהֵן.** צִדְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וּשְׂרָיָהוּ כֹּהֵן גָּדוֹל:

**ז׳ זָנַח אֲדֹנָי | מִזְבְּחוֹ נִאֵר מִקְדָּשׁוֹ הִסְגִּיר בְּיַד־אוֹיֵב חוֹמֹת אַרְמְנוֹתֶ֫יהָ קוֹל נָתְנוּ בְּבֵית־יְהוָה כְּיוֹם מוֹעֵד: {ס}**

**נִאֵר.** בִּטֵּל. וְכֵן ״נֵאַרְתָּה בְּרִית עַבְדֶּךָ״:

**כְּיוֹם מוֹעֵד.** שֶׁהָיוּ שְׂמֵחִים וּמְשׁוֹרְרִים בְּתוֹכוֹ בְּקוֹל רָם, כֵּן נָתְנוּ הָאוֹיְבִים בְּחָרְבָּנוֹ קוֹל שִׂמְחָה:

**ח׳ חָשַׁב יְהוָה | לְהַשְׁחִית חוֹמַת בַּת־צִיּוֹן נָטָה קָו לֹא־הֵשִׁיב יָדוֹ מִבַּלֵּעַ וַיַּאֲבֶל־תֵּל וְחוֹמָה יַחְדָּו אֻמְלָלוּ: {ס}**

**חָשַׂב ה׳ לְהַשְׁחִית.** זֶה יָמִים רַבִּים שֶׁעָלְתָה עַל דַּעְתּוֹ כָּךְ, שֶׁנֶּאֱמַר ״כִּי עַל אַפִּי וְעַל חֲמָתִי הָיְתָה לִי הָעִיר הַזֹּאת לְהָסִירָהּ מֵעַל פָּנָי״:

**נָטָה קָו.** שֶׁל מִשְׁפָּט לְפָרַע עַל עֲוֹנֵינוּ:

**מִבַּלַּע.** מֵהַשְׁחִית:

**חַל וְחוֹמָה.** שׁוּרָא וּבַר שׁוּרָא, חוֹמָה נְמוּכָה שֶׁכְּנֶגֶד חוֹמָה גְּבוֹהָה:

**ט׳ טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ אִבַּד וְשִׁבֵּר בְּרִיחֶיהָ מַלְכָּהּ וְשָׂרֶיהָ בַגּוֹיִם אֵין תּוֹרָה גַּם נְבִיאֶיהָ לֹא מָצְאוּ חָזוֹן מֵיְהוָה: {ס}**

**טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ.** מִדְרַשׁ אַגָּדָה: לְפִי שֶׁחָלְקוּ כָּבוֹד לָאָרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר ״שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם״. לְפִיכָךְ לֹא שָׁלְטָה בָּהֶם בִּרְיָה וְטָבְעוּ בָאָרֶץ. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ, מַעֲשֵׂי יְדֵי דָוִד הָיוּ, לְפִיכָךְ לֹא שָׁלְטוּ בָּהֶם אוֹיְבִים:

**אֵין תּוֹרָה.** אֵין בָּהֶם מוֹרֵה הוֹרָאָה:

**י׳ יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְּמוּ זִקְנֵי בַת־צִיּוֹן הֶעֱלוּ עָפָר עַל־רֹאשָׁם חָגְרוּ שַׂקִּים הוֹרִידוּ לָאָרֶץ רֹאשָׁן בְּתוּלֹת יְרוּשָׁלִָם: {ס}**

**יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ וְגוֹ׳.** כְּמַשְׁמָעוֹ, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: נְבוּכַדְנֶצַּר הוֹשִׁיבָם לָאָרֶץ. כְּשֶׁמָּרַד בּוֹ צִדְקִיָּהוּ וְעָבַר עַל שְׁבוּעָתוֹ, בָּא וְיָשַׁב לוֹ בְּדָפְנָה שֶׁל אַנְטוֹכְיָא וְשָׁלַח בִּשְׁבִיל סַנְהֶדְרִין, וּבָאוּ לִקְרָאתוֹ, וְרָאָה אוֹתָם אֲנָשִׁים שֶׁל צוּרָה, וְהוֹשִׁיב אוֹתָם בְּקַתֶּדְרָאוֹת שֶׁל זָהָב. אָמַר לָהֶם: ״סַדְּרוּ לִי תּוֹרַתְכֶם פָּרָשָׁה וּפָרָשָׁה וְתַרְגְּמוּהָ לִי״. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְפָרָשַׁת נְדָרִים, אָמַר לָהֶם, ״אִם הוּא רוֹצֶה לַחֲזוֹר, יָכוֹל הוּא לַחֲזוֹר?״ אָמְרוּ לוֹ, ״יֵלֵךְ אֵצֶל חָכָם וְיַתִּיר לוֹ״. אָמַר לָהֶם, ״אִם כֵּן, אַתֶּם הִתַּרְתֶּם לְצַדְקִיָּהוּ אֶת שְׁבוּעָתוֹ״. צִוָּה וּשְׁמָטוּם וְהוֹשִׁיבָם לָאָרֶץ, וְקָשְׁרוּ שַׂעֲרוֹת רֹאשָׁם בְּזַנְבוֹת הַסּוּסִים וּגְרָרוּם:

**י״א כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי חָמַרְמְרוּ מֵעַי נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי בֶּעָטֵף עוֹלֵל וְיוֹנֵק בִּרְחֹבוֹת קִרְיָה: {ס}**

**חָמַרְמְרוּ.** רגיזלי״ט בְּלַעַ״ז דֶּרֶךְ בְּנֵי מֵעַיִם, כְּשֶׁמַּשְׁלִיכִים אָדָם לָאוּר, הֵם כּוֹוְצִים וּמִתְחַמַּרְמְרִים:

**בֶּעָטֵף.** פשמי״ר:

**י״ב לְאִמֹּתָם יֹאמְרוּ אַיֵּה דָגָן וְיַיִן בְּהִתְעַטְּפָם כֶּחָלָל בִּרְחֹבוֹת עִיר בְּהִשְׁתַּפֵּךְ נַפְשָׁם אֶל־חֵיק אִמֹּתָם: {ס}**

**י״ג מָה־אָעִידֵךְ מֶה אֲדַמֶּה־לָּךְ הַבַּת יְרוּשָׁלִַם מֶה אַשְׁוֶה־לָּךְ וַאֲנַחֲמֵךְ בְּתוּלַת בַּת־צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל כַּיָּם שִׁבְרֵךְ מִי יִרְפָּא־לָךְ: {ס}**

**מָה אָעִידֵךְ מָה אֲדַמֶּה לָּךְ.** לוֹמַר לָךְ: ״מַה תִּתְמַהִי עַל שִׁבְרֵךְ? הֲלֹא אַף לְאֻמָּה פְּלוֹנִית אֵרַע כְּמוֹתֵךְ״?

**מָה אַשְׁוֶה לָּךְ וַאֲנַחֲמֵךְ.** כְּשֶׁבָּאָה צָרָה עַל אָדָם, אוֹמְרִים לוֹ: ״אַף לְפְלוֹנִי עָלְתָה כָּךְ״. תַּנְחוּמִים הֵם לוֹ:

**י״ד נְבִיאַיִךְ חָזוּ לָךְ שָׁוְא וְתָפֶל וְלֹא־גָלוּ עַל־עֲוֹנֵךְ לְהָשִׁיב (שביתך) [שְׁבוּתֵךְ] וַיֶּחֱזוּ לָךְ מַשָּׂאוֹת שָׁוְא וּמַדּוּחִים: {ס}**

**שָׁוְא וְתָפֶל.** דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם טַעַם. וּבְלָשׁוֹן לַעַ״ז אפלשטרימנ״ט:

**וְלֹא גָלוּ עַל עֲוֹנֵךְ.** לְהוֹכִיחַ דַּרְכֵּךְ עַל פָּנַיִךְ:

**לְהָשִׁיב שְׁבוּתֵךְ.** לְיַשֵּׁר מְשׁוּבוֹתַיִךְ, לְשׁוֹן ״שׁוֹבָבָה״, ״שׁוֹבָבִים״, ״רַיֵּלֶךְ שׁוֹבָב״.

**וּמַדּוּחִים.** הִדִּיחוּךְ מֵעָלַי:

**ט״ו סָפְקוּ עָלַיִךְ כַּפַּיִם כָּל־עֹבְרֵי דָרֶךְ שָׁרְקוּ וַיָּנִעוּ רֹאשָׁם עַל־בַּת יְרוּשָׁלִַם הֲזֹאת הָעִיר שֶׁיֹּאמְרוּ כְּלִילַת יֹפִי מָשׂוֹשׂ לְכָל־הָאָרֶץ: {ס}**

**שָׁרְקוּ.** נוֹפֵחַ בְּפִיו, שיבלי״ר בְּלַעַ״ז, וְדֶרֶךְ אָדָם לַעֲשׂוֹת כֵּן הָרוֹאֶה דָּבָר חָשׁוּב שֶׁחָרַב וְכָלָה:

**כְּלִילַת יֹפִי.** כָּל הַיּוֹפִי הָיָה שָׁלֵהּ:

**ט״ז פָּצוּ עָלַיִךְ פִּיהֶם כָּל־אֹיְבַיִךְ שָׁרְקוּ וַיַּחֲרְקוּ־שֵׁן אָמְרוּ בָּלַעְנוּ אַךְ זֶה הַיּוֹם שֶׁקִּוִּינָהוּ מָצָאנוּ רָאִינוּ: {ס}**

**פָּצוּ עָלַיִךְ פִּיהֶם.** מִפְּנֵי מָה הִקְדִּים פ״א לְעַי״ן? מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים בְּפִיהֶם מַה שֶּׁלֹּא רָאוּ בְּעֵינֵיהֶם:

**י״ז עָשָׂה יְהוָה אֲשֶׁר זָמַם בִּצַּע אִמְרָתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה מִימֵי־קֶדֶם הָרַס וְלֹא חָמָל וַיְשַׂמֵּח עָלַיִךְ אוֹיֵב הֵרִים קֶרֶן צָרָיִךְ: {ס}**

**בְּצַע אָמָרְתּוֹ.** כְּלָה גְּזֵרָתוֹ, כְּמוֹ ״יַתֵּר יָדוֹ וַיִּבְצָעֵנִי״:

**אֲשֶׁר צִוָּה מִימֵי קֶדֶם.** מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה ״וְיָסַפְתִּי לְיַסְּרָה אֶתְכֶם שֶׁבַע״:

**י״ח צָעַק לִבָּם אֶל־אֲדֹנָי חוֹמַת בַּת־צִיּוֹן הוֹרִידִי כַנָּחַל דִּמְעָה יוֹמָם וָלָיְלָה אַל־תִּתְּנִי פוּגַת לָךְ אַל־תִּדֹּם בַּת־עֵינָךְ: {ס}**

**פוּגַת.** הֶעֱבָרָה, טרישאלמינ״ט, כְּמוֹ ״וַיָּפָג לִבּוֹ״.

**בַּת עֵינָךְ.** שָׁחוֹר שֶׁל עַיִן שֶׁקּוֹרִין פרונילי״ט:

**י״ט קוּמִי | רֹנִּי (בליל) [בַלַּיְלָה] לְרֹאשׁ אַשְׁמֻרוֹת שִׁפְכִי כַמַּיִם לִבֵּךְ נֹכַח פְּנֵי אֲדֹנָי שְׂאִי אֵלָיו כַּפַּיִךְ עַל־נֶפֶשׁ עוֹלָלַיִךְ הָעֲטוּפִים בְּרָעָב בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת: {ס}**

**אַשְׁמֻרוֹת.** שְׁנֵי חֶלְקֵי הַלַּיְלָה, שֶׁהַלַּיְלָה נֶחֱלָקֶת לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת:

**הָעֲטוּפִים.** אשפומי״ן בְּלַעַ״ז:

**כ׳ רְאֵה יְהוָה וְהַבִּיטָה לְמִי עוֹלַלְתָּ כֹּה אִם־תֹּאכַלְנָה נָשִׁים פִּרְיָם עֹלְלֵי טִפָּחֻים אִם־יֵהָרֵג בְּמִקְדַּשׁ אֲדֹנָי כֹּהֵן וְנָבִיא: {ס}**

**עֹלְלֵי טִפָּחִים.** יְלָדִים רַכִּים שֶׁעוֹדָן גְּדֵלִים בְּטִפּוּחֵי אִמּוֹתָם. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ עַל דּוֹאֵג בֶּן יוֹסֵף שֶׁהָיְתָה אִמּוֹ מוֹדַדְתּוּ בְּטִפָּחִים בְּכָל יוֹם וָיוֹם לָתֵת זָהָב לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ לְפִי מַה שֶּׁהָיָה גָּדֵל, וּלְבַסּוֹף אֲכָלַתּוּ:

**אִם יֵהָרֵג בְּמִקְדַּשׁ ה׳ כֹּהֵן וְנָבִיא.** רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְשִׁיבָתָם ״וְכִי נָאֶה לָכֶם שֶׁהֲרַגְתֶּם אֶת זְכַרְיָה בֶּן יְהוֹיָדָע״, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים, שֶׁהוֹכִיחָם כְּשֶׁבָּאוּ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְיוֹאָשׁ וַעֲשָׂאוּהוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים ״וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת זְכַרְיָה בֶּן יְהוֹיָדָע״. וְהָיָה כֹּהֵן וְנָבִיא, וַהֲרָגוּהוּ בָּעֲזָרָה:

**כ״א שָׁכְבוּ לָאָרֶץ חוּצוֹת נַעַר וְזָקֵן בְּתוּלֹתַי וּבַחוּרַי נָפְלוּ בֶחָרֶב הָרַגְתָּ בְּיוֹם אַפֶּךָ טָבַחְתָּ לֹא חָמָלְתָּ: {ס}**

**כ״ב תִּקְרָא כְיוֹם מוֹעֵד מְגוּרַי מִסָּבִיב וְלֹא הָיָה בְּיוֹם אַף־יְהוָה פָּלִיט וְשָׂרִיד אֲשֶׁר־טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי אֹיְבִי כִלָּם: {פ}**

**תִּקְרָא כְיוֹם מוֹעֵד.** כְּמוֹ ״קָרָאתָ״. וּלְשׁוֹן הֹוֶה הוּא:

**מְגוּרַי.** שְׁכֵנַי הָרָעִים לְהֶאָסֵף עָלַי לְהַשְׁחִית:

**אֲשֶׁר טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי אוֹיְבִי כִלָּם.** הַיְלָדִים אֲשֶׁר טִפַּחְתִּי וְגִדַּלְתִּי אוֹתָם בָּא הָאוֹיֵב וְכִלָּה אוֹתָם:

## פרק ג׳

**א׳ אֲנִי הַגֶּבֶר רָאָה עֳנִי בְּשֵׁבֶט עֶבְרָתוֹ: {ס}**

**אֲנִי הַגֶּבֶר רָאָה עֳנִי.** הָיָה מִתְאוֹנֵן יִרְמְיָה לוֹמַר: ״אֲנִי הַגֶּבֶר רָאָה עֳנִי״, אֲשֶׁר רָאָה עֳנִי מִכָּל הַנְּבִיאִים שֶׁנִּתְנַבְּאוּ עַל חֻרְבַּן הַבַּיִת, שֶׁבִּימֵיהֶם לֹא נֶחֱרַב הַבַּיִת, כִּי אִם בְּיָמָי:

**בְּשֵׁבֶט עֶבְרָתוֹ.** שֶׁל רוֹדֶה וּמַכֶּה, הוּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

**ב׳ אוֹתִי נָהַג וַיֹּלַךְ חֹשֶׁךְ וְלֹא־אוֹר: {ס}**

**ג׳ אַךְ בִּי יָשֹׁב יַהֲפֹךְ יָדוֹ כָּל־הַיּוֹם: {ס}**

**אַךְ בִּי יָשֹׁב.** אֲנִי לְבַדִּי לוֹקֶה תָּמִיד, כִּי כָּל תְּשׁוּבוֹת מַכּוֹתָיו עָלָי:

**ד׳ בִּלָּה בְשָׂרִי וְעוֹרִי שִׁבַּר עַצְמוֹתָי: {ס}**

**בִּלָּה בְשָׂרִי.** כְּמוֹ ״לְבוּל עֵץ״. דָּבָר אַחֵר: ״בִּלָּה בְשָׂרִי וְעוֹרִי״. כְּמוֹ ״וְהָאָרֶץ כַּבֶּגֶד תִּבְלֶה״. כְּלוֹמַר, שָׁכְבוּ לָאָרֶץ חוּצוֹת נַעַר וְזָקֵן, וְלֹא הָיָה לָהֶם כַּר וְכֶסֶת וּבִלָּה בְשָׂרָם כְּשֶׁהֵם גּוֹלִים:

**ה׳ בָּנָה עָלַי וַיַּקַּף רֹאשׁ וּתְלָאָה: {ס}**

**וַיִּקְף.** הִקִּיפַנִי:

**רֹאשׁ וּתְלָאָה.** כְּמוֹ "רֹאשׁ וְלַעֲנָה". וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: רֹאשׁ זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר בְּגָלוּת יְהוֹיָכִין. וּתְלָאָה, נְבוּזַרְאֲדָן שֶׁגָּמַר הַמַּכָּה בִּימֵי צִדְקִיָּהוּ וְהֶלְאַנִי:

**ו** בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם: {ס}

**ז** גָּדַר בַּעֲדִי וְלֹא אֵצֵא הִכְבִּיד נְחָשְׁתִּי: {ס}

**גָּדַר בַּעֲדִי.** עָשָׂה חוֹמָה לְנֶגְדִּי לִהְיוֹת כָּלוּא:

**וְלֹא אֵצֵא.** הוֹשִׁיב סְבִיבוֹתַי מַחֲנוֹת וּגְיָסוֹת שֶׁל אוֹרְבִים:

**הִכְבִּיד נְחָשְׁתִּי.** עָשָׂה לְרַגְלַי נְחָשְׁתַּיִם כְּבֵדִים שֶׁלֹּא אוּכַל לֵילֵךְ, פיריי"ש בְּלַעַ"ז:

**ח** גַּם כִּי אֶזְעַק וַאֲשַׁוֵּעַ שָׁתַם תְּפִלָּתִי: {ס}

**שָׁתַם תְּפִלָּתִי.** סָתַם חַלּוֹנוֹת הָרָקִיעַ בְּפָנֶיהָ:

**ט** גָּדַר דְּרָכַי בְּגָזִית נְתִיבֹתַי עִוָּה: {ס}

**נְתִיבוֹתַי עִוָּה.** אִם בָּאתִי לָצֵאת, אֵינִי יוֹצְאָה בַּדְּרָכִים הַסְּלוּלִים, בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה, מִפְּנֵי הָאוֹרְבִים, וְאֵצֵא דֶּרֶךְ עֲקַלָּתוֹן:

**י** דֹּב אוֹרֵב הוּא לִי (אריה) [אָרֵי] בְּמִסְתָּרִים: {ס}

**דֹּב אוֹרֵב הוּא לִי.** הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נֶהְפַּךְ לִי לְדֹב אוֹרֵב:

**יא** דְּרָכַי סוֹרֵר וַיְפַשְּׁחֵנִי שָׂמַנִי שֹׁמֵם: {ס}

**דְּרָכַי סוֹרֵר.** לְשׁוֹן סִירִים, קוֹצִים. סוֹרֵר, קוֹרֵץ אוֹתָם, מְפַזֵּר קוֹצִים בִּדְרָכָי:

**וַיְפַשְּׁחֵנִי.** לְשׁוֹן פְּסוּק הָרַגְלַיִם שֶׁהָעוֹבֵר עַל הַדְּרָכִים שֶׁאֵין מַנִּיחִים צָרִיךְ לְהַרְחִיב צְעָדָיו. וְיֵשׁ דַּגְמָא בִּלְשׁוֹן גְּמָרָא, "הַאי מַאן דְּפָשַׁח דִּיקְלָא:

**יב** דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ וַיַּצִּיבֵנִי כַּמַּטָּרָא לַחֵץ: {ס}

**וַיַּצִּיבֵנִי כַּמַּטָּרָא.** הֶעֱמִידַנִי כְּנֶגֶד חִצּיו לִירוֹת בִּי כְּמַטָּרָא, אשנייל"א בְּלַעַ"ז:

**יג** הִבִיא בְּכִלְיֹתָי בְּנֵי אַשְׁפָּתוֹ: {ס}

**בְּנֵי אַשְׁפָּתוֹ.** חִצִּים שֶׁנּוֹתְנִין בְּתוֹךְ אַשְׁפָּה שֶׁקּוֹרִין קויכר"א:

**יד** הָיִיתִי שְׂחֹק לְכָל עַמִּי נְגִינָתָם כָּל הַיּוֹם: {ס}

**טו** הִשְׂבִּיעַנִי בַּמְרוֹרִים הִרְוַנִי לַעֲנָה: {ס}

**טז** וַיִּגְרֵס בֶּחָצָץ שִׁנָּי הִכְפִּישַׁנִי בָּאֵפֶר: {ס}

**וַיִּגְרֵס.** וַיִּשְׁבֹּר, וְדֶגְמָתוֹ "גְּרָסָה נַפְשִׁי". וְכֵן, "גֵּרֶשׂ כַּרְמֶל":

**בֶּחָצָץ.** אֲבָנִים דַּקִּים שֶׁבְּתוֹךְ הֶעָפָר, שֶׁהָיוּ הַגּוֹלִים לָשִׁין עִסָּתָן בְּתוֹךְ הַגּוּמוֹת שֶׁחוֹפְרִים בַּקַּרְקַע, וְהֶחָצָץ נִכְנָס לְתוֹכָהּ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיחֶזְקֵאל "עֲשֵׂה לְךָ כְּלִי גוֹלָה" לִשְׁתּוֹת בּוֹ וְלָלוּשׁ בְּתוֹכוֹ חֲרֵדָה קְטַנָּה, כְּדֵי שֶׁילְמְדוּ הֵם וְיַעֲשׂוּ כֵן, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה יְחֻזְקֵאל לָכֶם לְמוֹפֵת". וְהֵם הָיוּ מִשַּׂחֲקִים עָלָיו וְלֹא עָשׂוּ כֵן. לְסוֹף נִשְׁתַּבְּרוּ שִׁנֵּיהֶם:

**הִכְפִּישַׁנִי.** כָּפָה אוֹתִי בָּאֵפֶר כִּכְלִי הַכָּפוּי עַל פִּיו, ארנטי"ר בְּלַעַ"ז, וְיֵשׁ דּוֹמֶה בַּמִּשְׁנָה, "פֵּישׁוֹן הַגָּמָל בַּמִּדָּה הַכְפוּשָׁה מָדַד":

**יז** וַתִּזְנַח מִשָּׁלוֹם נַפְשִׁי נָשִׁיתִי טוֹבָה: {ס}

**יח** וָאֹמַר אָבַד נִצְחִי וְתוֹחַלְתִּי מֵיְהוָה: {ס}

**וְאֹמַר אָבַד נִצְחִי.** אָמַרְתִּי בְלִבִּי בְּרֹב צָרוֹתַי, "אָבַד עוֹלָמִי וְסִבְרִי":

**י״ט זְכָר־עָנְיִי וּמְרוּדַי לַעֲנָה וָרֹאשׁ: {ס}**

**וּמְרוּדַי.** אקימפלויי״נ״ט בְּלַעַ״ז:

**כ׳ זָכוֹר תִּזְכּוֹר (ותשיח) [וְתָשׂוֹחַ] עָלַי נַפְשִׁי: {ס}**

**זָכוֹר תִּזְכּוֹר.** נַפְשִׁי אֶת עָנְיִי וּמְרוּדִי וְתָשׂוֹחַ עָלַי. כַּךְ הוּא פְּשׁוּטוֹ לְפִי עִנְיָן שִׁיטַת הַמִּקְרָא. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: "זָכוֹר תִּזְכּוֹר", יָדַעְתִּי שֶׁסּוֹפְךָ לִזְכּוֹר אֶת הֶעָשׂוּי לִי, אֲבָל תָּשׂוֹחַ עָלַי נַפְשִׁי לְהַמְתִּין עַד זְמַן הַזְּכִירָה, וּמִכָּאן יִסַּד הַפַּיְט, "בְּוֹאת יָדַעְתִּי כִּי יֵשׁ לָךְ לִזְכּוֹר, אֲבָל תָּשׂוֹחַ עָלַי נַפְשִׁי עַד שֶׁתִּזְכּוֹר":

**כ״א זֹאת אָשִׁיב אֶל־לִבִּי עַל־כֵּן אוֹחִיל: {ס}**

**זֹאת אָשִׁיב אֶל לִבִּי.** אַחַר שֶׁאָמַר לִי לִבִּי, "אֲבָדָה תּוֹחַלְתִּי מֵה״", אָשִׁיב זֹאת אֶל לִבִּי וְאוֹחִיל עוֹד. וּמָה הוּא זֹאת שֶׁאָשִׁיב אֶל לִבִּי?

**כ״ב חַסְדֵי יְהוָה כִּי לֹא־תָמְנוּ כִּי לֹא־כָלְוּ רַחֲמָיו: {ס}**

**חַסְדֵי ה׳ כִּי לֹא תָמְנוּ.** וְכָל הָעִנְיָן עַד "מַה יִתְאוֹנֵן וְגוֹ״":

**כִּי לֹא תָמְנוּ.** כְּמוֹ כִּי לֹא תַמּוּ. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים "כִּי לֹא תָמְנוּ" כְּמוֹ "הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ". חַסְדֵי ה׳ הֵם אֲשֶׁר לֹא תָמְנוּ וְלֹא כָלִינוּ בַּעֲוֹנֵינוּ:

**כ״ג חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ: {ס}**

**חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים.** מִתְחַדְּשִׁים הֵם חֲסָדֶיךָ מִיּוֹם אֶל יוֹם:

**רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.** גְּדוֹלָה הִיא הַבְטָחָתְךָ, וְדָבָר גָּדוֹל הוּא לְהַאֲמִין בְּךָ שֶׁתְּקַיֵּם וְתִשְׁמֹר מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּ לָנוּ:

**כ״ד חֶלְקִי יְהוָה אָמְרָה נַפְשִׁי עַל־כֵּן אוֹחִיל לוֹ: {ס}**

**חֶלְקִי ה׳ אָמְרָה נַפְשִׁי.** ה׳ מְנָת חֶלְקִי, וְדִין הוּא שֶׁאוֹחִיל לוֹ:

**כ״ה טוֹב יְהוָה לְקַוָּו לָנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ: {ס}**

**כ״ו טוֹב וְיָחִיל וְדוּמָם לִתְשׁוּעַת יְהוָה: {ס}**

**טוֹב וְיָחִיל וְדוּמָם.** וי״ו שֶׁל "וְיָחִיל" יִתְרָה, כְּמוֹ וי״ו שֶׁל "וְרָאֲיָה וַעֲנָה". טוֹב שֶׁיְּחִיל אָדָם וְיִדֹּם וְיִצָּפֶה לִתְשׁוּעַת ה׳:

**כ״ז טוֹב לַגֶּבֶר כִּי־יִשָּׂא עֹל בִּנְעוּרָיו: {ס}**

**כ״ח יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדֹּם כִּי נָטַל עָלָיו: {ס}**

**יֵשֵׁב בָּדָד.** מִי שֶׁאֵרַע לוֹ אֵבֶל וְצָרָה, יֵשֵׁב גַּלְמוּד וְיִצָּפֶה לְטוֹבָה:

**וְיִדֹּם.** לְשׁוֹן הַמְתָּנָה, כְּמוֹ "אִם כֹּה יֵאָמְרוּ אֵלֵינוּ דֹּמּוּ" דִּיהוֹנָתָן.

**כִּי נָטַל עָלָיו.** כִּי בַּעַל הַגְּזֵרוֹת נָשָׂא עָלָיו הַגְּזֵרָה זוֹ:

**כ״ט יִתֵּן בֶּעָפָר פִּיהוּ אוּלַי יֵשׁ תִּקְוָה: {ס}**

**ל׳ יִתֵּן לְמַכֵּהוּ לֶחִי יִשְׂבַּע בְּחֶרְפָּה: {ס}**

**ל״א כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם אֲדֹנָי: {ס}**

**כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם אֲדֹנָי.** לָכֵן טוֹב לִדֹּם:

**ל״ב כִּי אִם־הוֹגָה וְרִחַם כְּרֹב חֲסָדָיו: {ס}**

**כִּי אִם הוֹנָהּ.** אִם הָאָדָם מֵבִיא עָלָיו יָגוֹן בִּשְׁבִיל עֲוֹנוֹ, וְאַחַר כַּךְ, וְרִחַם כְּרֹב חֲסָדָיו.

**הוֹנָהּ וַיֻּגָּהּ.** לְשׁוֹן תּוּגָה הֵם:

## ל״ג כִּי לֹא עִנָּה מִלִּבּוֹ וַיַּגֶּהּ בְּנֵי־אִישׁ: {ס}

**כִּי לֹא עִנָּה מִלִּבּוֹ. וַיַּגֶּהּ בְּנֵי אִישׁ.** מִלִּבּוֹ וּמֵרְצוֹנוֹ, כִּי הֶעָוֹן גּוֹרֵם:

## ל״ד לְדַכֵּא תַּחַת רַגְלָיו כֹּל אֲסִירֵי אָרֶץ: {ס}

**לְדַכֵּא תַּחַת רַגְלָיו.** מוּסָב עַל ״כִּי לֹא עִנָּה מִלִּבּוֹ״ לִהְיוֹת מְדַכֵּא תַּחַת רַגְלָיו וְגוֹ׳. וְלֹא לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט גָּבֶר וְגוֹ׳. וְלֹא לְעַוֵּת אָדָם בְּרִיבוֹ, כָּל אֵלֶּה ה׳ לֹא רָאָה. לֹא נִרְאֶה לוֹ, וְלֹא עָלְתָה לְפָנָיו בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן:

## ל״ה לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט־גָּבֶר נֶגֶד פְּנֵי עֶלְיוֹן: {ס}

## ל״ו לְעַוֵּת אָדָם בְּרִיבוֹ אֲדֹנָי לֹא רָאָה: {ס}

**לֹא רָאָה.** לֹא הֻכְשַׁר בְּעֵינָיו שֶׁיְּעַוְּתוּ בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה אָדָם בְּרִיבוֹ, כְּמוֹ ״מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ וְגוֹ׳״:

## ל״ז מִי זֶה אָמַר וַתְּהִי אֲדֹנָי לֹא צִוָּה: {ס}

**מִי זֶה אָמַר וַתְּהִי**, וְגוֹ׳:

## ל״ח מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב: {ס}

**מִפִּי עֶלְיוֹן וְגוֹ׳.** וְאִם בָּאתִי לוֹמַר: ״לֹא מְיֻדּוֹ בָּאָה אֵלַי הָרָעָה הַזֹּאת, מִקֶּרֶה הִיא שֶׁהָיָה לִי״, אֵין זֹאת, כִּי אִם בֵּין רָעוֹת וּבֵין טוֹבוֹת, מִי זֹאת אָמַר וַתְּהִי, אִם ה׳ לֹא צִוָּה, וּמִפִּיו לֹא תֵצֵא הֵן רָעָה הֵן טוֹבָה, אֲבָל מַה יֵּשׁ לְהִתְאוֹנֵן אָדָם חַי? ״גֶּבֶר עַל חֲטָאָיו״. כָּל אִישׁ וְאִישׁ יִתְאוֹנֵן עַל חֲטָאָיו, כִּי הֵם הַמְּבִיאִים עָלָיו הָרָעָה. (״מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא״. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִיּוֹם שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא ״רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְגוֹ׳״, לֹא יָצָא רָעָה וְטוֹבָה מִפִּיו, אֶלָּא הָרָעָה בָּאָה מֵאֵלֶיהָ לְעוֹשֶׂיהָ רַע וְהַטּוֹב לְעוֹשֶׂיהָ טוֹב.) לְפִיכָךְ, ״מַה יִּתְאוֹנֵן״? לָמָּה יִתְרַעֵם הָאָדָם אִם לֹא עַל חֲטָאָיו:

## ל״ט מַה־יִּתְאוֹנֵן אָדָם חָי גֶּבֶר עַל־חַטָּאָו: {ס}

## מ׳ נַחְפְּשָׂה דְרָכֵינוּ וְנַחְקֹרָה וְנָשׁוּבָה עַד־יְהוָה: {ס}

## מ״א נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל־כַּפָּיִם אֶל־אֵל בַּשָּׁמָיִם: {ס}

**נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל כַּפָּיִם.** כְּשֶׁאָנוּ נוֹשְׂאִים אֶת כַּפֵּינוּ אֶל הַשָּׁמַיִם, נִשָּׂא אַף לְבָבֵנוּ עִמָּהֶם לָשׁוּב, לְהָשִׁיב לְבָבֵנוּ לְפָנֵי הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא. דָּבָר אַחֵר: ״אֶל כַּפָּיִם״ אֶל הָעֲנָנִים, אֶל שָׁמַיִם, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר ״וְהִנֵּה עָב קְטַנָּה כְּכַף אִישׁ עֹלָה״, וְכֵן ״עַל כַּפַּיִם כְּסָה אוֹר״. וּמִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ: נִשָּׂא לְבָבֵנוּ בֶּאֱמֶת לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּאָדָם הָרוֹצֵחַ בְּנִקָּיוֹן כַּפָּיו, שֶׁמַּשְׁלִיךְ מְיָדָיו כָּל טִנּוּף, כִּי מוֹדֶה וְעוֹזֵב יֵרָחֵם, וְהַמּוֹדֶה וְאֵינוֹ עוֹזֵב, כְּטוֹבֵל וְשֶׁרֶץ בְּיָדוֹ:

## מ״ב נָחְנוּ פָשַׁעְנוּ וּמָרִינוּ אַתָּה לֹא סָלָחְתָּ: {ס}

**נָחְנוּ פָשַׁעְנוּ וּמָרִינוּ.** זֶה דַּרְכֵּנוּ עַל יְדֵי יֵצֶר הָרָע:

**אַתָּה לֹא סָלָחְתָּ.** וּלְךָ הָיָה נָאֶה הַסְּלִיחָה, כִּי כֵן דַּרְכְּךָ:

## מ״ג סַכּוֹתָה בָאַף וַתִּרְדְּפֵנוּ הָרַגְתָּ לֹא חָמָלְתָּ: {ס}

**סַכּוֹתָה בָאַף.** חָצַצְתָּ אֶת הָאַף לִהְיוֹת מְחִיצָה בֵּינְךָ וּבֵינֵינוּ, וַתִּרְדְּפֵנוּ בוֹ:

## מ״ד סַכּוֹתָה בֶעָנָן לָךְ מֵעֲבוֹר תְּפִלָּה: {ס}

## מ״ה סְחִי וּמָאוֹס תְּשִׂימֵנוּ בְּקֶרֶב הָעַמִּים: {ס}

**סְחִי וּמָאוֹס.** הוּא נִיעַ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: ״כִּיחוֹ וְנִיעוֹ״, שֶׁנִּפְחַ מִתּוֹךְ הֶרְיאָה וְיוֹצֵא דֶּרֶךְ הַגָּרוֹן:

**תְּשִׁימֵנוּ.** לְשׁוֹן הֹוֶה הוּא:

**מ״ו** פָּצוּ עָלֵינוּ פִּיהֶם כָּל־אֹיְבֵינוּ: {ס}

**מ״ז** פַּחַד וָפַחַת הָיָה לָנוּ הַשֵּׁאת וְהַשָּׁבֶר: {ס}

**פַּחַד וָפַחַת.** כְּשֶׁנִּסְּנוּ מִפְּנֵי הַפַּחַד, נָפַלְנוּ אֶל הַפַּחַת, שׁוּחָה:

**הַשֵּׁאת.** לְשׁוֹן שְׁאִיָּה, כְּמוֹ הַשֵּׁאת:

**מ״ח** פַּלְגֵי־מַיִם תֵּרַד עֵינִי עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי: {ס}

**מ״ט** עֵינִי נִגְּרָה וְלֹא תִדְמֶה מֵאֵין הֲפָגוֹת: {ס}

**מֵאֵין הֲפָגוֹת.** מֵאֵין חֲלִיפִין וְהַעֲבָרָה:

**נ׳** עַד־יַשְׁקִיף וְיִרֶא יְהוָה מִשָּׁמָיִם: {ס}

**נ״א** עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי: {ס}

**עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי.** יִרְמְיָה מִמִּשְׁפַּחַת כֹּהֲנִים הָיָה, וְאָמַר: ״עֵינִי״ בְּדִמְעָה ״עוֹלְלָה״ וְנִוְולָה פָּנַי עֲלַי נַפְשִׁי ״מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי״.

**עוֹלְלָה.** לְשׁוֹן נִוּוּל, כְּמוֹ ״וְעֹלַלְתִּי בָעָפָר קַרְנִי״:

**מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי.** מִשְׁפַּחְתִּי יֵשׁ לָהּ לִבְכּוֹת מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָעִיר, שֶׁהָיְתָה נִבְחֶרֶת לִקְדֻשָּׁה וְלַעֲבוֹדַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִכָּל יִשְׂרָאֵל:

**נ״ב** צוֹד צָדוּנִי כַּצִּפּוֹר אֹיְבַי חִנָּם: {ס}

**נ״ג** צָמְתוּ בַבּוֹר חַיָּי וַיַּדּוּ־אֶבֶן בִּי: {ס}

**צָמְתוּ בַבּוֹר חַיָּי.** בְּבֵית הַכֶּלֶא.

**צָמְתוּ.** אָסְרוּ, כְּמוֹ: ״צוֹמֶת הַגְּדִידִין״ ״מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ״ אירייסו״ר:

**וַיַּדּוּ אֶבֶן בִּי.** עַל פִּי הַבְּאֵר. כַּךְ עָשׂוּ לְדָנִיֵּאל, וְיִרְמְיָה רָאָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ:

**צָמְתוּ בַבּוֹר חַיָּי.** וְאַף עַל פִּי שֶׁצָּמְתוּ בַבּוֹר חַיָּי, שֶׁאֵינִי יָכוֹל לַעֲלוֹת מִתּוֹכוֹ, לֹא שָׁתוּ לִבָּם גַּם לָזֹאת עַד שֶׁיִּדּוּ אֶבֶן בִּי:

**נ״ד** צָפוּ־מַיִם עַל־רֹאשִׁי אָמַרְתִּי נִגְזָרְתִּי: {ס}

**צָפוּ מַיִם וְגוֹ׳.** שֶׁבִּזְמַן שֶׁבָּא אָדָם בְּמַיִם עַד מָתְנָיו, עֲדַיִן יֵשׁ תִּקָּוָה, אֲבָל אִם צָפוּ הַמַּיִם עַל רֹאשׁוֹ, אָז אוֹמֵר ״אָבְדָה תִקְוָתִי״. אֲבָל אֲנִי אֵינִי עוֹשֶׂה כֵּן, אֶלָּא ״קָרָאתִי וְגוֹ׳״:

**צָפוּ מַיִם.** עכו״ם:

**נ״ה** קָרָאתִי שִׁמְךָ יְהוָה מִבּוֹר תַּחְתִּיּוֹת: {ס}

**נ״ו** קוֹלִי שָׁמַעְתָּ אַל־תַּעְלֵם אָזְנְךָ לְרַוְחָתִי לְשַׁוְעָתִי: {ס}

**נ״ז** קָרַבְתָּ בְּיוֹם אֶקְרָאֶךָּ אָמַרְתָּ אַל־תִּירָא: {ס}

**קָרַבְתָּ בְּיוֹם אֶקְרָאֶךָּ.** כַּךְ הָיִיתָ רָגִיל בַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים, לִקְרֹב אֵלַי בְּיוֹם קָרְאִי:

**נ״ח** רַבְתָּ אֲדֹנָי רִיבֵי נַפְשִׁי גָּאַלְתָּ חַיָּי: {ס}

**רַבְתָּ֥ ה׳ רִיבֵ֖י נַפְשִׁ֑י.** בַּיָּמִים שֶׁעָבְרוּ׃

**נ״ט** **רָאִ֣יתָה יְהוָ֔ה עַוָּתָ֖תִי שָׁפְטָ֣ה מִשְׁפָּטִֽי׃** {ס}

**רָאִיתָה ה׳ עַוָּתָתִי.** בַּצָּרָה הַזֹּאת שֶׁעִוְּתוּ בִּי אוֹיְבַי׃

**שָׁפְטָה מִשְׁפָּטִי.** כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ כְּבָר׃

**ס׳** **רָאִיתָה֙ כָּל־נִקְמָתָ֔ם כָּל־מַחְשְׁבֹתָ֖ם לִֽי׃** {ס}

**ס״א** **שָׁמַ֤עְתָּ חֶרְפָּתָם֙ יְהוָ֔ה כָּל־מַחְשְׁבֹתָ֖ם עָלָֽי׃** {ס}

**ס״ב** **שִׂפְתֵ֤י קָמַי֙ וְהֶגְיוֹנָ֔ם עָלַ֖י כָּל־הַיּֽוֹם׃** {ס}

**ס״ג** **שִׁבְתָּ֥ם וְקִימָתָ֖ם הַבִּ֣יטָה אֲנִ֑י מַנְגִּינָתָֽם׃** {ס}

**ס״ד** **תָּשִׁ֤יב לָהֶם֙ גְּמ֣וּל יְהוָ֔ה כְּמַעֲשֵׂ֖ה יְדֵיהֶֽם׃** {ס}

**ס״ה** **תִּתֵּ֣ן לָהֶ֔ם מְגִנַּת־לֵ֖ב תַּאֲלָתְךָ֣ לָהֶֽם׃** {ס}

**מְגִנַּת לֵב.** שֶׁכָּבר לֵב, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר ״אֲמַגֵּנְךָ יִשְׂרָאֵל״, אֲשֶׁר מִגֵּן צָרֵיךְ בְּיָדֵךְ. דָּבָר אַחֵר: ״מְגִנַּת לֵב״. אוֹטֶם הַלֵּב, צָרָה וַאֲנָחָה, אֲשֶׁר הִיא כְּמָגֵן כְּנֶגֶד לִבָּם. וְהַמְפָרְשׁוֹ בִּלְשׁוֹן תּוּגָה וְיָגוֹן טוֹעֶה, שֶׁאֵין נו״ן נוֹפֶלֶת בּוֹ, שֶׁהַנּו״ן בְּיָגוֹן אֵינָהּ שֹׁרֶשׁ אֶלָּא כְּגוֹן נו״ן שֶׁל ״הָמוֹן״ מִגִּזְרַת ״הָמוּ גוֹיִם״ וּכְגוֹן נו״ן שֶׁל ״קָלוֹן״ מִגִּזְרַת ״נִקְלָה״, וּכְנו״ן שֶׁל ״צִיּוֹן״ מִגִּזְרַת ״צִיָּה״, וְכֵן נו״ן שֶׁל ״שִׁבְרוֹן״ מִגִּזְרַת ״שֶׁבֶר״, (וּכְגוֹן נו״ן שֶׁל ״שִׁמָּמוֹן״, ״שִׁגָּעוֹן״ נִרְאֶה לִי שֶׁכֵּן צָרִיךְ לִקְרוֹא וְקַל לְהָבִין)׃

**תַּאֲלָתְךָ.** לְשׁוֹן ״נוֹאָלוּ שָׂרֵי צֹעַן״׃

**ס״ו** **תִּרְדֹּ֤ף בְּאַף֙ וְתַשְׁמִידֵ֔ם מִתַּ֖חַת שְׁמֵ֥י יְהוָֽה׃** {פ}

## פרק ד׳

**א׳** **אֵיכָ֤ה יוּעַם֙ זָהָ֔ב יִשְׁנָ֖א הַכֶּ֣תֶם הַטּ֑וֹב תִּשְׁתַּפַּ֕כְנָה אַבְנֵי־קֹ֖דֶשׁ בְּרֹ֥אשׁ כָּל־חוּצֽוֹת׃** {ס}

**אֵיכָה יוּעַם זָהָב.** קִינָה זוּ נֶאֱמְרָה עַל יֹאשִׁיָּהוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִבְרֵי הַיָּמִים ״וְהִנָּם כְּתוּבִים עַל הַקִּינוֹת״. וְעִמָּהּ חִבֵּר בְּתוֹךְ הַקִּינָה אֶת שְׁאָר בְּנֵי צִיּוֹן׃

**יוּעַם.** יִכָּהֶה, כְּמוֹ דְּאַתְּ מְתַרְגֵּם ״כֵּהָה״ עַמְיָא.

**זָהָב.** מַרְאִית פָּנִים הַמַּצְהִיב כְּזָהָב׃

**יִשְׁנָא.** יִשְׁתַּנֶּה מִמַּרְאִיתוֹ׃

**הַכֶּתֶם.** קְבוּצַת כְּלֵי נוֹי הַזָּהָב שֶׁהֵם לַעֲדִי, קְרוּי כֶּתֶם׃

**אַבְנֵי קֹדֶשׁ.** בָּנִים הַמְאִירִים כַּאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְדֻרָּשׁ אַגָּדָה: כָּל רְבִיעִית דָּם שֶׁיָּצָא מִיאשִׁיָּהוּ בְּכָל חֵץ וְחֵץ שֶׁנָּעֲצוּ בּוֹ הָיָה יִרְמְיָה קוֹבְרָהּ בִּמְקוֹמָהּ, וְעָלֶיהָ הוּא קוֹרֵא: ״תִּשְׁתַּפַּכְנָה אַבְנֵי קֹדֶשׁ״׃

**ב׳** **בְּנֵ֤י צִיּוֹן֙ הַיְקָרִ֔ים הַמְסֻלָּאִ֖ים בַּפָּ֑ז אֵיכָ֤ה נֶחְשְׁבוּ֙ לְנִבְלֵי־חֶ֔רֶשׂ מַעֲשֵׂ֖ה יְדֵ֥י יוֹצֵֽר׃** {ס}

**הַמְסֻלָּאִים בַּפָּז.** הַמְהֻלָּלִים וְהַנֶּעֱרָכִים כְּפָז. הֲרוֹאֶה אוֹתָם אוֹמֵר: ״רְאוּ תָאֳרָם שֶׁל אֵלּוּ כְּמַרְאִית פָּז״. וְכֵן ״לֹא תִסְלֶה בְּכָתֶם אוֹפִיר״, ״בְּכֶתֶם טָהוֹר לֹא תִסְלֶה״ ״סִלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת״, לְשׁוֹן הִלּוּל וְעֶרֶךְ הֵן׃

**לִנְבְלֵי חֶרֶשׂ.** כַּדֵּי חֶרֶשׂ שֶׁנּוֹתְנִים בָּהֶם יַיִן, כְּגוֹן נִבְלֵי יַיִן ״וְנִבְלֵיהֶם יִנָּפֵצוּ״׃

**ג׳** **גַּם־[תַּנִּים] (תנין) חָלְצ֣וּ שַׁד֮ הֵינִ֣יקוּ גּוּרֵיהֶן֒ בַּת־עַמִּ֣י לְאַכְזָ֔ר (כי ענים) [כַּיְעֵנִ֖ים] בַּמִּדְבָּֽר׃** {ס}

**גַּם תַּנִּין.** אַף עַל פִּי שֶׁאַכְזָרִי הוּא, **חָלְצוּ שַׁד.** כְּשֶׁרוֹאֶה אֶת בְּנוֹ בָּא מֵרָחוֹק רָעֵב, חוֹלֵץ שָׁדָיו מִתּוֹךְ נַרְתִּיקוֹ, שֶׁיֵּשׁ לוֹ כִּסּוּי עַל דַּדָּיו וּמוֹצִיאוֹ מִתּוֹכוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאֶהוּ בְּנוֹ מְכֻסֶּה וַיַּחֲזוֹר לַאֲחוֹרָיו, וְהֵינִיקוּ גּוּרֵיהֶן:

**בַּת עַמִּי לְאַכְזָר.** רוֹאִים אֶת בְּנֵיהֶם צוֹעֲקִים לְלֶחֶם, וְאֵין פּוֹרֵשׂ לָהֶם, שֶׁחַיֵּיהֶם קוֹדְמִים לָהֶם לְחַיֵּי בְּנֵיהֶם מֵחֲמַת הָרָעָב:

**ד׳** דָּבַק לְשׁוֹן יוֹנֵק אֶל־חִכּוֹ בַּצָּמָא עֽוֹלָלִים שָׁאֲלוּ לֶחֶם פֹּרֵשׂ אֵין לָהֶם: {ס}

**ה׳** הָאֹכְלִים לְמַעֲדַנִּים נָשַׁמּוּ בַּחוּצוֹת הָאֱמַנִים עַל תּוֹלָע חִבְּקוּ אַשְׁפַּתּוֹת: {ס}

**הָאֱמַנִים עַל תּוֹלָע.** עַל בִּגְדֵי צִבְעוֹנִין:

**הָאֱמַנִים.** לְשׁוֹן ״וַיְהִי אֹמֵן אֶת הֲדַסָּה״:

**אַשְׁפַּתּוֹת.** אַשְׁפּוֹת שֶׁל זֶבֶל. שׁוֹכְבִים עַל הָאַשְׁפּוֹת בַּחוּץ:

**ו׳** וַיִּגְדַּל עֲוֹן בַּת־עַמִּי מַחַטַּאת סְדֹם הַהֲפוּכָה כְמוֹ־רָגַע וְלֹא־חָלוּ בָהּ יָדָיִם: {ס}

**וַיִּגְדַּל עֲוֹן וְגוֹ׳.** פֵּרֲעָנוּתָם מוֹכִיחַ עֲלֵיהֶם שֶׁגָּדוֹל עֲוֹנָם מִשֶּׁל סְדוֹם:

**הַהֲפוּכָה כְמוֹ רָגַע.** שֶׁהָרֵי סְדוֹם לֹא נִמְשְׁכָה צָרָתָם. כֶּרֶגַע אֶחָד נֶהֶפְכָה:

**וְלֹא חָלוּ בָהּ יָדָיִם.** יְדֵי הָאוֹיֵב, כִּי עַל יְדֵי הַמַּלְאָכִים נֶהֶפְכָה. וְיֵשׁ מִדְּרָשֵׁי אַגָּדָה, וְאֵינוֹ מְיֻשָּׁב עַל סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת:

**ז׳** זַכּוּ נְזִירֶיהָ מִשֶּׁלֶג צַחוּ מֵחָלָב אָדְמוּ עֶצֶם מִפְּנִינִים סַפִּיר גִּזְרָתָם: {ס}

**זַכּוּ נְזִירֶיהָ.** שָׂרֶיהָ, כְּמוֹ נֵזֶר וְכֶתֶר. וַאֲנִי אוֹמֵר, נְזִירֶיהָ מַמָּשׁ, שֶׁהָיוּ מְגַדְּלֵי שֵׂעָר וְנָאִים בְּיוֹתֵר, וּמוֹסָב עַל ״בַּת עַמִּי״:

**אָדְמוּ עֶצֶם מִפְּנִינִים.** אוֹתָם שֶׁהָיוּ מַרְאֵיהֶם אָדוֹם מִפְּנִינִים וְגִזְרָתָם כְּמוֹ סַפִּיר, חָשׁךְ תָּאֳרָם מִפֶּחָמִים:

**ח׳** חָשַׁךְ מִשְּׁחוֹר תֹּאָרָם לֹא נִכְּרוּ בַּחוּצוֹת צָפַד עוֹרָם עַל־עַצְמָם יָבֵשׁ הָיָה כָעֵץ: {ס}

**מִשְּׁחוֹר.** הוּא פֶּחָם:

**עֶצֶם.** לְשׁוֹן מַרְאֶה, כְּמוֹ ״וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר״, קול״ר בְּלַעַ״ז:

**צָפַד.** נִקְמַט וְנִתְחַבֵּר, וְאֵין לוֹ דִּמְיוֹן:

**ט׳** טוֹבִים הָיוּ חַלְלֵי־חֶרֶב מֵחַלְלֵי רָעָב שֶׁהֵם יָזֵבוּ מְדֻקָּרִים מִתְּנוּבַת שָׂדָי: {ס}

**שֶׁהֵם יָזֵבוּ מְדֻקָּרִים וְגוֹ׳.** חַלְלֵי הָרָעָב הָיוּ נִפּוּחִים מֵרֵיחַ תְּנוּבוֹת הַשָּׂדֶה, שֶׁהָיוּ הָאוֹיְבִים צוֹלִים בָּשָׂר עַל הָעֲשָׂבִים חוּץ לַחוֹמָה, וְהָרֵיחַ נִכְנָס בְּתוֹךְ נְפוּחֵי הָרָעָב וּכְרֵסָן נִבְקָעַת, וּפִרְשָׁם זָב, וַחֲרֵי זֶה מִיתַת נַוּול יוֹתֵר מֵהֲרוּגֵי חָרֶב:

**מְדֻקָּרִים.** מְבֻקָּעִים. בֵּין נְפִיחַת רָעָב בֵּין בִּקּוּעַ חֶרֶב קָרוּי דְּקִירָה:

**מִתְּנוּבַת שָׂדָי.** מִשָּׁרָשִׁים וַעֲשָׂבִים שֶׁמְּלַקְּטִים וְאוֹכְלִים, רַב פִּרְשָׁם וּמְאוּסָם:

**י׳** יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בִּשְּׁלוּ יַלְדֵיהֶן הָיוּ לְבָרוֹתָם לָמוֹ בְּשֶׁבֶר בַּת־עַמִּי: {ס}

**לְבָרוֹת.** לְמַאֲכָל, כְּמוֹ ״וְלֹא בָרָה אִתָּם לָחֶם״, ״לְהַבְרוֹת אֶת דָּוִד״:

**י״א** כִּלָּה יְהוָה אֶת־חֲמָתוֹ שָׁפַךְ חֲרוֹן אַפּוֹ וַיַּצֶּת־אֵשׁ בְּצִיּוֹן וַתֹּאכַל יְסֹדֹתֶיהָ: {ס}

**כִּלָּה ה׳ אֶת חֲמָתוֹ.** אֲשֶׁר בָּעֲרָה בּוֹ כַּמָּה שָׁנִים, עַתָּה כִּלָּה אוֹתָהּ בְּהִנָּקְמוֹ מֵהֶם:

**י״ב** לֹא הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי־אֶרֶץ (וכל) [כֹּל] יֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי יָבֹא צַר וְאוֹיֵב בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלָם: {ס}

**י״ג** מֵחַטֹּאת נְבִיאֶיהָ עֲוֹנֹת כֹּהֲנֶיהָ הַשֹּׁפְכִים בְּקִרְבָּהּ דַּם צַדִּיקִים: {ס}

**מֵחַטֹּאת נְבִיאֶיהָ.** שֶׁל שֶׁקֶר, הָיְתָה לָהּ הָרָעָה הַזֹּאת:

י״ד נָעוּ עִוְרִים֙ בָּחוּצ֔וֹת נְגֹאֲל֖וּ בַּדָּ֑ם בְּל֣א יוּכְל֔וּ יִגְּע֖וּ בִּלְבֻשֵׁיהֶֽם׃ {ס}

**נָעוּ עִוְרִים בַּחוּצוֹת.** כְּשֶׁהָיוּ הָעִוְרִים הוֹלְכִים בַּשּׁוּק, הָיוּ נָעִים, וְרַגְלֵיהֶם נִשְׁמָטִים בְּדָם הַהֲרוּגִים שֶׁהָיוּ הָרְשָׁעִים הוֹרְגִים בְּתוֹכָהּ׃

**נְגֹאֲלוּ בַּדָּם.** נִתְלַכְלְכוּ בַּדָּם, עַד אֲשֶׁר לֹא יָכְלוּ הַקְּרוֹבִים אֲלֵיהֶם לִגַּע בִּלְבוּשֵׁיהֶם, וְהָיוּ קוֹרְאִים אֲלֵיהֶם׃

ט״ו סוּרוּ֙ טָמֵ֣א קָרָ֔אוּ לָמ֥וֹ סֽוּרוּ֙ סֽוּרוּ֙ אַל־תִּגָּ֔עוּ כִּ֥י נָצ֖וּ גַּם־נָ֑עוּ אָמְר֤וּ בַגּוֹיִם֙ לֹ֣א יוֹסִ֔פוּ לָג֖וּר׃ {ס}

**סוּרוּ.** מֵעָלֵינוּ, אַתֶּם הַטְּמֵאִים הַמְלַכְלְכִים בַּדָּם׃

**כִּי נָצוּ.** לְשׁוֹן סְרִיחוּת וְלִכְלוּךְ, כְּמוֹ ״מֵרְאָתוֹ בְּנִצָּתָהּ״, דְּמִתַּרְגְּמִינַן ״בְּאוּכְלֵיהּ״. כַּךְ חִבְּרוּ מְנַחֵם׃

**גַּם נָעוּ.** נִשְׁמְטוּ בַּדָּם׃

ט״ז פְּנֵ֥י יְהוָ֖ה חִלְּקָ֑ם לֹ֣א יוֹסִ֔יף לְהַבִּיטָ֖ם פְּנֵ֣י כֹהֲנִ֑ים לֹ֥א נָשָׂ֖אוּ (וזקנים) [וּזְקֵנִ֥ים] לֹ֥א חָנָֽנוּ׃ {ס}

**פְּנֵי ה׳ חִלְּקָם.** פָּנִים שֶׁל זַעַם מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִלְּקָם וְהִפְרִידָם בָּעַכּוּ״ם לְמַעַן אֲשֶׁר פְּנֵי הַכֹּהֲנִים לֹא נָשָׂאוּ, בִּהְיוֹתָם בְּשַׁלְוָתָם׃

י״ז (עודינה) [עוֹדֵ֤ינוּ] תִּכְלֶ֙ינָה֙ עֵינֵ֔ינוּ אֶל־עֶזְרָתֵ֖נוּ הָ֑בֶל בְּצִפִּיָּתֵ֙נוּ֙ צָפִ֔ינוּ אֶל־גּ֖וֹי לֹ֥א יוֹשִֽׁעַ׃ {ס}

**עוֹדֵינוּ תִּכְלֶינָה עֵינֵינוּ אֶל עֶזְרָתֵנוּ הָבֶל.** כְּשֶׁבָּאָה עָלֵינוּ הָרָעָה, עֲדַיִן הָיוּ עֵינֵינוּ צוֹפוֹת אֶל חֵיל פַּרְעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם ״וּמִצְרַיִם הֶבֶל וָרִיק יַעְזֹרוּ״, שֶׁהָיוּ מַבְטִיחִים אוֹתָנוּ לְעָזְרָה וְלֹא בָאוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם ״הִנֵּה חֵיל פַּרְעֹה הַיֹּצֵא לָכֶם לְעֶזְרָה שָׁב לְאַרְצוֹ מִצְרָיִם״. מָצִינוּ בְּמִדְרַשׁ קִינוֹת שֶׁהָיוּ בָאִים בִּסְפִינוֹת. רָמַז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַיָּם וְהֵצִיץ לִפְנֵיהֶם נוֹדוֹת נִפּוּחִים כְּמִין מֵעֵי אָדָם נִנְעָרִים בַּמַּיִם. אָמְרוּ זֶה לָזֶה, ״הַנּוֹדוֹת הַלָּלוּ הֵם אֲבוֹתֵינוּ אַנְשֵׁי מִצְרַיִם שֶׁטָּבְעוּ בַיָּם מֵחֲמַת הַיְּהוּדִים הַלָּלוּ, וַאֲנַחְנוּ יוֹצְאִים לְעֶזְרָתָם?״ עָמְדוּ וְחָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם׃

**צִפִּינוּ.** חִכִּינוּ׃

י״ח צָדֹ֤ו צָעֲדֵ֙ינוּ֙ מִלֶּ֣כֶת בִּרְחֹבֹתֵ֔ינוּ קָרַ֥ב קִצֵּ֖נוּ מָלְא֣וּ יָמֵ֑ינוּ כִּי־בָ֖א קִצֵּֽנוּ׃ {ס}

**צָדוּ צְעָדֵינוּ.** אוֹיְבֵינוּ אָרְבוּ אֶת צְעָדֵינוּ מִלֶּכֶת בִּרְחוֹבוֹתֵינוּ, כְּמוֹ ״וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה״, ״וְאַתָּה צוֹדֶה אֶת נַפְשִׁי״׃

י״ט קַלִּ֤ים הָי֙וּ֙ רֹדְפֵ֔ינוּ מִנִּשְׁרֵ֖י שָׁמָ֑יִם עַל־הֶהָרִ֣ים דִּלָּקָ֔נוּ בַּמִּדְבָּ֖ר אָרְב֥וּ לָֽנוּ׃ {ס}

כ׳ רֽוּחַ־אַפֵּ֙ינוּ֙ מְשִׁ֣יחַ יְהוָ֔ה נִלְכַּ֖ד בְּשִׁחִיתוֹתָ֑ם אֲשֶׁ֣ר אָמַ֔רְנוּ בְּצִלּ֖וֹ נִחְיֶ֥ה בַגּוֹיִֽם׃ {ס}

**מְשִׁיחַ ה׳.** הוּא יֹאשִׁיָּהוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִבְרֵי הַיָּמִים ״וַיַּקְהִלוּ יִרְמְיָהוּ עַל יֹאשִׁיָּהוּ״׃

**בְּשִׁחִיתוֹתָם.** בַּגּוּמּוֹת שֶׁחָפְרוּ׃

כ״א שִׂישִׂ֤י וְשִׂמְחִי֙ בַּת־אֱד֔וֹם (יושבתי) [יוֹשֶׁ֖בֶת] בְּאֶ֣רֶץ עֽוּץ גַּם־עָלַ֥יִךְ תַּעֲבָר־כּ֖וֹס תִּשְׁכְּרִ֥י וְתִתְעָֽרִי׃ {ס}

**שִׂישִׂי וְשִׂמְחִי בַּת אֱדוֹם.** נִתְנַבֵּא יִרְמְיָהוּ עַל חֻרְבַּן בֵּית שֵׁנִי, שֶׁיַּחֲרִיבוּהוּ רוֹמִיִּים׃

**שִׂישִׂי וְשִׂמְחִי.** לְפִי שָׁעָה, אֲבָל סוֹפֵךְ שֶׁגַּם עָלַיִךְ תַּעֲבָר כּוֹס הַפֻּרְעָנוּת וְתִשְׁכְּרִי מִמֶּנּוּ׃

**וְתִתְעָרִי.** וְתָקִיאִי, כְּמוֹ ״וַתְּעַר כַּדָּהּ״׃

כ״ב תַּ֤ם עֲוֹנֵךְ֙ בַּת־צִיּ֔וֹן לֹ֥א יוֹסִ֖יף לְהַגְלוֹתֵ֑ךְ פָּקַ֤ד עֲוֹנֵךְ֙ בַּת־אֱד֔וֹם גִּלָּ֖ה עַל־חַטֹּאתָֽיִךְ׃ {פ}

**תַּם עֲוֹנֵךְ בַּת צִיּוֹן.** לָקִית עַל כָּל חַטֹּאתַיִךְ׃

**לֹא יוֹסִיף לְהַגְלוֹתֵךְ.** מִגָּלוּת אֱדוֹם וּלְהַלָּן עוֹד׃

## פרק ה׳

א׳ זְכֹ֤ר יְהוָה֙ מָֽה־הָיָ֣ה לָ֔נוּ (הביט) [הַבִּ֖יטָה] וּרְאֵ֥ה אֶת־חֶרְפָּתֵֽנוּ׃

ב׳ נַחֲלָתֵנוּ֙ נֶהְפְּכָה לְזָרִ֔ים בָּתֵּ֖ינוּ לְנָכְרִֽים׃

ג׳ יְתוֹמִ֥ים הָיִ֖ינוּ (אין) [וְאַ֑יִן] אָ֖ב אִמּוֹתֵ֥ינוּ כְּאַלְמָנֽוֹת׃

ד׳ מֵימֵ֥ינוּ בְכֶ֖סֶף שָׁתִ֑ינוּ עֵצֵ֖ינוּ בִּמְחִ֥יר יָבֹֽאוּ׃

> **מֵימֵינוּ בְכֶסֶף שָׁתִינוּ.** שֶׁהָיִינוּ יְרֵאִים לִשְׁאוֹב מַיִם מִן הַנָּהָר מִפְּנֵי הָאוֹיְבִים, וְהָיִינוּ קוֹנִים מֵהֶם בְּכֶסֶף׃

ה׳ עַל צַוָּארֵ֖נוּ נִרְדָּ֑פְנוּ יָגַ֖עְנוּ (לא) [וְלֹ֥א] הוּנַֽח־לָנוּ׃

> **עַל צַוָּארֵנוּ נִרְדָּפְנוּ.** מֵעוֹל עֲבוֹדָה קָשָׁה׃
>
> **יָגַעְנוּ.** לָאֱסוֹף מָמוֹן וּנְכָסִים׃
>
> **וְלֹא הוּנַח לָנוּ.** יְגִיעֵנוּ בְּיָדֵינוּ, כִּי הָאוֹיְבִים הָיוּ גּוֹבִים וְחוֹטְפִים הַכֹּל בְּמִסִּים וְגַלְגָּלִיּוֹת וְאַרְנוֹנִיּוֹת׃

ו׳ מִצְרַ֥יִם נָתַ֖נּוּ יָ֑ד אַשּׁ֖וּר לִשְׂבֹּ֥עַ לָֽחֶם׃

> **מִצְרַיִם נָתַנּוּ יָד.** דֶּרֶךְ אָדָם הַנּוֹפֵל וְרוֹצֶה לַעֲמוֹד, מוֹשִׁיט יָד לְמִי שֶׁאֶצְלוֹ לַעֲזוֹר לוֹ, וְאַף כַּאן, לְמִצְרַיִם הוֹשַׁטְנוּ יָד שֶׁיַּעְזְרוּנוּ׃
>
> **אַשּׁוּר.** שֶׁיַּשְׂבִּיעוּנוּ בְלַחְמָם׃
>
> **נָתַנּוּ.** כְּמוֹ "עָתַנְנוּ". דַּגְּשׁוּת הַנּוּ"ן מְשַׁמֶּשֶׁת בִּמְקוֹם נוּ"ן שְׁנִיָּה, וְכֵן, "כִּי מִמְּךָ הַכֹּל וּמִיָּדְךָ נָתַנּוּ לָךְ". וְכֵן, "וְנָתַנּוּ אֶת בְּנֹתֵינוּ לָכֶם"׃

ז׳ אֲבֹתֵ֣ינוּ חָטְא֔וּ (אינם) [וְאֵינָ֖ם] (אנחנו) [וַאֲנַ֣חְנוּ] עֲוֹנֹתֵיהֶ֔ם סָבָ֖לְנוּ׃

ח׳ עֲבָדִ֥ים מָֽשְׁלוּ־בָ֖נוּ פֹּרֵ֣ק אֵ֔ין מִיָּדָֽם׃

ט׳ בְּנַפְשֵׁ֖נוּ נָבִ֣יא לַחְמֵ֑נוּ מִפְּנֵ֥י חֶֽרֶב־הַמִּדְבָּֽר׃

> **בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לַחְמֵנוּ.** בְּסַכָּנַת נַפְשֵׁנוּ. הָיִינוּ מְסֻכָּנִים, כְּשֶׁהָיִינוּ מְבִיאִים מְזוֹנוֹתֵינוּ מִן הַשָּׂדֶה, מִפְּנֵי חֶרֶב הַמִּדְבָּר׃

י׳ עוֹרֵ֖נוּ כְּתַנּ֣וּר נִכְמָ֑רוּ מִפְּנֵ֥י זַלְעֲפ֖וֹת רָעָֽב׃

> **נִכְמָרוּ.** נִתְחַמְּמוּ, וְכֵן, "כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמָיו". וּבִלְשׁוֹן גְּמָרָא יֵשׁ הַרְבֵּה: "עַל הַכּוֹמֶר שֶׁל עֲנָבִים". "מִכְמָר בִּישְׂרָאֵל"׃
>
> **זַלְעֲפוֹת רָעָב.** כְּמוֹ "זְרוּחַ זִלְעָפוֹת", לְשׁוֹן שְׂרֵפָה׃

י״א נָשִׁ֥ים בְּצִיּ֖וֹן עִנּ֑וּ בְּתֻל֥וֹת בְּעָרֵ֖י יְהוּדָֽה׃

י״ב שָׂרִ֥ים בְּיָדָ֖ם נִתְל֑וּ פְּנֵ֥י זְקֵנִ֖ים לֹ֥א נֶהְדָּֽרוּ׃

י״ג בַּחוּרִ֥ים טְחֹ֖ון נָשָׂ֑אוּ וּנְעָרִ֖ים בָּעֵ֥ץ כָּשָֽׁלוּ׃

> **טְחֹון נָשָׂאוּ.** כְּשֶׁהָיוּ הָאוֹיְבִים מוֹלִיכִין אוֹתָם בְּקוֹלָרִין, הָיוּ נוֹתְנִים עַל כְּתֵפֵיהֶם רֵחַיִם וּמַשָּׂאוֹת כְּדֵי לְיַגְּעָם. וְכֵן, "בָּעֵץ כָּשָׁלוּ", כָּשַׁל כֹּחָם. וּלְשׁוֹן כְּשָׁלוֹן נוֹפֵל בְּתַשּׁוּת כֹּחַ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּעֶזְרָא "וַיֹּאמֶר יְהוּדָה כָּשַׁל כֹּחַ הַסַּבָּל". וְכֵן "הִכְשִׁיל כֹּחִי"׃

י״ד זְקֵנִ֥ים מִשַּׁ֖עַר שָׁבָ֑תוּ בַּחוּרִ֖ים מִנְּגִינָתָֽם׃

ט״ו שָׁבַ֥ת מְשׂ֖וֹשׂ לִבֵּ֑נוּ נֶהְפַּ֥ךְ לְאֵבֶ֖ל מְחֹלֵֽנוּ׃

ט״ז נָפְלָ֥ה עֲטֶֽרֶת־רֹאשֵׁ֖נוּ אוֹי־נָ֥א לָ֖נוּ כִּי־חָטָֽאנוּ׃

י״ז עַל־זֶ֥ה הָיָ֖ה דָּוֶ֣ה לִבֵּ֑נוּ עַל־אֵ֖לֶּה חָשְׁכ֥וּ עֵינֵֽינוּ׃

**עַל זֶה הָיָה דָוָה לִבֵּנוּ וגו׳.** עַל הַמְפֹרָשׁ בַּמִּקְרָא שֶׁל אַחֲרָיו: ״עַל הַר צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם״. וְ״שׁוּעָלִים הִלְכוּ בוֹ״:

**י״ח עַל הַר־צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם שׁוּעָלִים הִלְכוּ־בוֹ׃ {פ}**

**י״ט אַתָּה יְהוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב כִּסְאֲךָ לְדֹר וָדֹר׃**

**אַתָּה ה׳.** יֵדַעְנוּ כִּי לְעוֹלָם תֵּשֵׁב וְהוֹאִיל וְכֵן הוּא:

**כ׳ לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ תַּעַזְבֵנוּ לְאֹרֶךְ יָמִים׃**

**לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ.** הֲלֹא נִשְׁבַּעְתָּ לָנוּ בְּךָ כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה קַיָּם כַּךְ שְׁבוּעָתְךָ קַיֶּמֶת:

**כ״א הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה ׀ אֵלֶיךָ (ונשוב) [וְנָשׁוּבָה] חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם׃**

**כ״ב כִּי אִם־מָאֹס מְאַסְתָּנוּ קָצַפְתָּ עָלֵינוּ עַד־מְאֹד׃**

**כִּי אִם מָאֹס מְאַסְתָּנוּ.** בִּשְׁבִיל שֶׁחָטָאנוּ לֹא הָיָה לְךָ לְהַרְבּוֹת קֶצֶף עַד מְאֹד כַּאֲשֶׁר קָצַפְתָּ:

**הֲשִׁיבֵנוּ ה׳.** מִפְּנֵי שֶׁמְּסַיֵּם בְּדִבְרֵי תוֹכֵחָה הֻצְרַךְ לִכְפֹּל מִקְרָא שֶׁלְּפָנָיו פַּעַם אַחֶרֶת, וְכֵן יְשַׁעְיָה וּתְרֵי עָשָׂר וְקֹהֶלֶת: